

Savner mer nærkontakt med venner

- Økologisk mat på våre bord
- Hvor i Norge bor innvandrere?
- Utdanning betyr mer enn bakgrunn
- Deltid – på stedet hvil
- Siden sist

Statistics Norway

Statistisk sentralbyrå

2/2013

Sannfunnsspeilet

Samfunnsspeilet

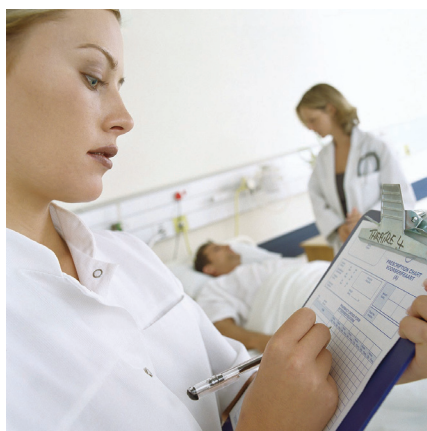

15 og

140 000 innvandrere

bor henholdsvis i Modalen, den kommunen som har færrest innvandrere, og Oslo, som har flest. Innvandrere finnes i alle landets kommuner. For det meste bor de sentralt, i og rundt de største kommunene, men noen vil bo på landet.

Se oversikt over innvandreres bosetting i Even Høydahls artikkel, side 9.

41 prosent

kvinner

jobber deltid, mot 13 prosent menn. Mange kvinner har et yrke der deltid er vanlig, og mange jobber deltid i flere år. Det er den store forskjellen mellom menn og kvinner på arbeidsmarkedet i dag. Yrkesdeltakelsen er tilnærmet lik.

Les mer i Helge Næsheim og Ole Villunds artikkel, side 24.

3,5 prosent

av melken

og 0,9 prosent av kjøttet som ble produsert i Norge i 2012, var økologisk. Samtidig kjøper vi ø-merket mat, både norsk og importert, som aldri før. I 2012 var omsetningen på 1,45 milliarder kroner, 17 prosent mer enn i 2011.

Anne Snellingen Bye og Anne Ingun Løvberget skriver om økologisk jordbruk, side 28.

2/2013

Samfunnsspeilet 2/2013 – 27. årgang

Samfunnsspeilet presenterer aktuelle analyser om levekår og livsstil, og kommer ut fem ganger i året. Tidsskriftet gir viktig informasjon om sosiale, demografiske, økonomiske og kulturelle endringer i samfunnet.

Samfunnsspeilet henvender seg til deg som er samfunnsengasjert, og til deg som har bruk for å kjenne det norske samfunnet i jobben din. For studenter og skoleelever er tidsskriftet en nyttig kilde som fyller tomrommet mellom lærebøker og dagspressen.

Redaksjon: Elisabeth Nørgaard (ansv.), Natasza P. Sandbu (red.), Frode Brunvoll, Even Høydahl, Julie Kjelvik, Geir Nygård, Elisabeth Rønning, Toril Sandnes, Ole Sandvik, Tor Skoglund, Trond Amund Steinset, Signe Vrålstad, Kenneth Aarskaug Wiik.

Redigering: Gunn Bredevang og Helga Nordermoen (layout).

Foto: Colourbox, Crestock.

Design: Siri E. Boquist

Trykk: Møklegaards Trykkeri AS

Priser: Per år kr 330,- (institusjoner), kr 220,- (private). Enkeltnr. kr 65,-.

Neste nummer av Samfunnsspeilet kommer ut i juni 2013.

Internett: <http://www.ssb.no/>

E-post: ssb@ssb.no

ISBN 978-82-537-8645-2 Trykt versjon

ISBN 978-82-537-8646-9 Elektronisk versjon

ISSN 0801-7603 Trykt versjon

ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

© Statistisk sentralbyrå, april 2013.

Artikler i tidsskriftet kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk sentralbyrås oppfatning.

Ved bruk av stoff fra tidsskriftet, oppgi kilde:
Samfunnsspeilet, Statistisk sentralbyrå.

Odd Frank Vaage

Unge dagligliv 1971-2010

Unge har mer fritid – men savner samvær 2

Even Høydahl

Innvandrerens bosettingsmønster

Innvandrere i bygd og by 9

Bjørn Olsen

Unge med innvandrerbakgrunn i Skandinavia i arbeid og utdanning

Utdanningsnivå er viktigere enn bakgrunn 17

Helge Næsheim og Ole Villund

Syssetsetting – deltid blant kvinner og menn

Deltidsarbeid – blir forskjellene utjevnet? 24

Anne Snellingen Bye og Anne Ingun Løvberget

Jordbruk og miljø – økologisk matproduksjon og omsetnad

Interessa for økologisk mat aukar 28

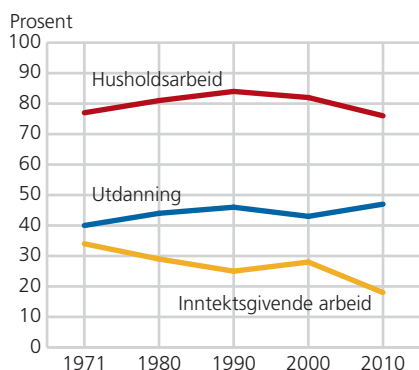
Siden sist 34

Unge har mer fritid – men savner samvær

Dagens 16-19-åringer bruker noe mer tid på utdanning og mye mindre på inntektsarbeid enn hva de unge gjorde for 40 år siden. De har fått mer fritid. Mange bruker den på TV-titting (77 prosent per døgn), delta på sosiale medier og spille dataspill. Færre har sosialt samvær på fritiden, og de er mindre utendørs enn de voksne. Spurt om hva de ønsker mer tid til, sier de samvær med venner, fysisk aktivitet og utdanning. Seks av ti sier at de har for mye å gjøre.

Odd Frank Vaage

Figur 1. Andel 16-19-åringer som har brukt tid til ulike hovedaktiviteter en gjennomsnittsdag, 1971-2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Odd Frank Vaage er sosiolog og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for leveårstatistikk. (odd.vaage@ssb.no)

I leserinnlegget *Vi lever ikke på 50-tallet lenger* i Aftenposten 12. november 2012 skriver signaturen Jente (14):

«Eldre argumenterer med at da de var unge, var de stadig ute i aktivitet, og at ungdom i dag kun sitter foran PC, mobil og skjermer. Men det finnes mange ulike årsaker til at vi holder oss mer inne, og tyr til sosiale medier. Blant annet er skole en stor grunn. Vi har rett og slett ikke tid til å være ute. Lekser, prøver og innleveringer hopper seg opp i løpet av uken, og fritid blir det derfor ikke mye av. [...] Dessuten trener ungdom mer nå enn før. Summen av skole og trening gir derfor ungdom lite tid til å være ute å leke og møte venner. Derfor tyr vi heller til sosiale medier.»

De unges «kunstige fellesskap»

I et annet leserinnlegg i samme avis og samme dag skriver Tinius (19) om «Det kunstige fellesskapet»:

«For hundre år siden jobbet man 11 timer på potetåkeren, 11 timer! Orket de fortsatt å sosialisere etter en arbeidsøkt? Ja! Hadde de tid? Nei. Og så sitter vi her hundre år senere. Har vi tid? Ja. Orker vi? Nei. Vi er blitt en gjeng med potetgullspisende klubber som har sunket dypt ned i sofaen, og med beina på bordet ser vi på TV istedenfor å høste poteter fra åkeren. Kanskje fjerner vi oss fordi vi rett og slett ikke «behøver» å treffe andre? [...] En glasskjermer kan jo ikke gi uttrykk for stemmen, tonefallet, hastigheten eller optimismen til en person, den gir oss rett og slett bare informasjonen. Vi går inn i en monoton tidsalder som gjør oss inntrykkshemmende og vi innser det ikke selv engang.»

Disse to unge gir hver sin versjon av hvordan dagliglivet fortøner seg for personer i deres aldersgruppe. I denne artikkelen skal vi se hva tidsbruksundersøkelsen kan fortelle oss om hvordan det var å være ung (16-19 år) for 40 år siden, og hvordan dette har endret seg fram til i dag (se tekstboksene om undersøkelsen).

Færre jobber, flere utdanner seg

Når vi ser på utviklingen i de unges tidsbruk fra 1971 til 2010, er det andelen som bruker tid til inntektsarbeid som har endret seg mest. Mens 34 prosent av de unge brukte tid på å skaffe seg inntekt i løpet av en gjennomsnittsdag i 1971, var bare 18 prosent av ungdommene opptatt med det i 2010. I 1980, 1990 og 2000 var tilsvarende andeler i underkant av 30 prosent, henholdsvis 29, 25 og 28 prosent (se figur 1).

Andelen som bruker tid til husholdsarbeid, har derimot variert noe i disse åra. I 1971 gjorde 77 prosent av ungdommene i denne aldersgruppen en innsats på hjemmebane, praktisk talt det samme som 40 år seinere, i 2010. I de mellomliggende åra var andelen litt i overkant av 80 prosent.

Andelen av de unge som bruker tid på utdanning, har derimot økt. 40 prosent av 16-19-åringene i tidsbruksundersøkelsen var opptatt med utdanning en gjennomsnittsdag i 1971. Som vist i figur 1 har dette økt til 47 prosent i 2010. I de mellomliggende åra var andelen rundt 45 prosent.

Inntektsarbeid nesten halvert fra 1971

Antall timer de unge brukte til ulike hovedaktiviteter, har også endret seg en del de siste 40 åra. Tida som gikk til inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag, var høyere i 1971 enn i de seinere åra. Det er ikke slik at det har vært en jevn nedgang, det var faktisk en økning fra 1980 til 2000. Tallet for 2010 er likevel det laveste i disse 40 åra. Tida de unge brukte til inntektsarbeid i 2010 var bare 55 prosent av det den var i 1971 (se tabell 1).

Tid brukt på husholdsarbeid har variert noe fra tiår til tiår, men den var betydelig lavere i 2000 og 2010 enn den var i de tre tiåra før: 79 prosent i 2010 av det den var i 1971.

Derimot har ikke bare andelen som er opptatt med utdanning økt, slik som nevnt ovenfor, men også antall timer til utdanning har økt. Mens 16-19-åringene brukte i gjennomsnitt i overkant av 2 ½ time per dag i 1971, økte denne tida til over 3 timer i 1990. Deretter har den sunket litt igjen. I 2010 var tida til utdanning 113 prosent av hva den var i 1971 (se tabell 1).

Legger vi sammen den tida de unge har brukt til inntektsarbeid, husholdsarbeid og utdanning, får vi sammenlagt arbeidsbyrde. En gjennomsnittsdag var denne byrden på 6 timer og 47 minutter i 1971. I 2010 var den på 5 timer og 43 minutter. Arbeidsbyrden er dermed redusert med 1 time og 4 minutter på 40 år for aldersgruppen 16-19 år.

Tid brukt på personlige behov blant unge, slik som søvn, måltider og personlig pleie, var lavest i 1990, men var nokså lik i 1971 og 2010.

En time mer fritid fra 1971 til 1980

Tida som unge brukte på fritidsaktiviteter, økte med mer enn en time fra 1971 til 1980. Dette har en klar sammenheng med at tida til inntektsarbeid falt med nesten en time i den samme perioden. I 2010 utgjorde fritidsaktiviteter over en time mer enn i 1971 (se tabell 1).

Tabell 1. Tid brukt til ulike hovedaktiviteter en gjennomsnittsdag, alder 16-19-år. 1971-2010. Timer og minutter

	1971	1980	1990	2000	2010
Inntektsgivende arbeid	2.28	1.34	1.40	1.51	1.21
Husholdsarbeid	1.42	1.39	1.43	1.21	1.24
Utdanning	2.37	2.48	3.04	2.52	2.58
Personlige behov	10.40	10.33	10.19	10.32	10.45
Fritid	6.17	7.19	7.08	7.16	7.25
Antall observasjoner	519	639	450	345	422

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Unge i tidsbruksundersøkelsen

Aldersgruppen 16-19 år har vært med i utvalget til tidsbruksundersøkelsene i alle de fem undersøkelsene som er blitt gjennomført. Dette gir et bilde av utviklingen i deres tidsbruk de siste 40 åra. Siden tidsbruksdataene er samlet inn ved at de som deltar i undersøkelsen, selv fyller ut oversikter over sine gjøremål, kan disse dataene avvike noe fra resultatene i andre intervjuundersøkelser vi har gjennomført som omhandler tilsvarende tema. Antall observasjoner i hver undersøkelse vises i tabell 1. Se ellers om undersøkelsen generelt. Vaage (2012a).

Tidsbruksundersøkelser

Statistisk sentralbyrå har gjennomført tidsbruksundersøkelser hvert tiende år siden begynnelsen av 1970-tallet. Et representativt utvalg av befolkningen fører en form for dagbok over sine gjøremål og sitt samværmønster i to døgn. Utvalget omfatter individer, ikke husholdninger. Dagene er spredt over tolv måneder, slik at vi får et gjennomsnittsbilde for hele året. En del bakgrunnsinformasjon hentes inn gjennom et innledningsintervju, og noe hentes fra offentlige registre.

I undersøkelsen i 2010 var dagboka delt inn i timinutters intervaller, og for hvert intervall skulle deltakerne notere sine gjøremål med egne ord. I ettertid ble aktivitetene kodet etter en liste med omtrent 170 ulike kategorier. Det er altså ikke deltakerne selv, men de ansvarlige for undersøkelsen som avgjør hva som skal regnes som husholdsarbeid, fritid, personlige gjøremål og så videre. Når dette gjøres på samme måte fra gang til gang, kan vi studere endringer over tid og forskjeller mellom grupper. Kodingen av aktiviteter skjer i samsvar med praksis i andre europeiske land.

Undersøkelsene har variert noe med hensyn til deltakernes alder. De to første hadde en øvre aldersgrense på 74 år. Tall som viser endringer siden 1971, omfatter personer 16-74 år. Tall kun for 2010 gjelder aldersgruppen 9-79 år. For mer detaljert beskrivelse av tidsbruksundersøkelsene, se artikkel i Samfunnspeilet 4/2012, skrevet av Aina Holmøy.

Alt i alt forteller disse tallene at de unge totalt sett bruker mindre tid på inntektsarbeid og husholdarbeid nå enn før. De bruker derimot noe mer tid til utdanning nå. Resultatet av disse endringene blir at de unge sitter igjen med atskillig mer tid til fritidsaktiviteter.

Verdt å merke seg er at når tida til inntektsgivende arbeid går ned, skyldes det at det er færre som er i arbeid en gjennomsnittsdag. Ser vi på 16-19-åringene som faktisk er i arbeid i løpet av dagen, er arbeidstida litt lengre i 2010 enn i 1971, 7 timer og 10 minutter i 1971, mot 7 timer og 18 minutter i 2010.

Skoledagen er blitt kortere

Når det gjelder utdanning, er det omvendt. Det at flere var i utdanning i løpet av dagen i 2010 enn i 1971, drar gjennomsnittstallene for tid til utdanning opp. Blant dem som var i utdanning en gjennomsnittsdag, var skoletida imidlertid kortere i 2010 enn i 1971, 6 timer og 22 minutter i 2010, mot 6 timer og 34 minutter i 1971.

Vi har sett at andelen som var i utdanning en gjennomsnittsdag, har økt fra 1971 til 2010. Dette gjelder både gutter og jenter. Andelen økte fra 39 til 47 prosent for gutter. For jentene økte den fra 41 prosent til 46 prosent i samme periode.

Tabell 2 viser i detalj utviklingen i tidsbruken innenfor utdanning fra 1980 til 2010, for dager med undervisning. På disse dagene var tida brukt til utdanning betydelig høyere i 1990 og 2000 enn i 2010. I alle disse åra var den likevel godt over sju timer. I 1980 brukte jentene 20 minutter mer på utdanning enn guttene. I 2010 var det liten forskjell mellom kjønnene.

Tabell 2. Tid brukt til ulike utdanningsaktiviteter en gjennomsnittsdag, dager med undervisning. Alder 16-19 år. 1980-2010. Timer og minutter

	Alle				Gutter				Jenter			
	1980	1990	2000	2010	1980	1990	2000	2010	1980	1990	2000	2010
Tid til utdanning i alt	7.09	7.46	7.34	7.13	6.58	7.59	7.54	7.14	7.17	7.36	7.18	7.11
Undervisning	4.54	5.16	4.36	4.41	5.00	5.33	4.49	4.43	4.49	5.03	4.24	4.39
Lekser	0.59	1.01	1.03	0.41	0.51	0.54	1.01	0.41	1.06	1.07	1.04	0.42
Reising knyttet til utdanning	0.53	0.56	0.56	1.03	0.47	0.59	1.05	1.07	0.58	0.53	0.49	0.58

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Den tida 16-19-åringene har brukt på undervisning en gjennomsnittsdag, har variert noe fra år til år. I 2010 var den omtrent fire timer og tre kvarter. Forskjellen mellom gutter og jenter har vært relativt liten.

Mindre lekselesing

Lekselesing har variert en del fra år til år, men har stort sett holdt seg i nærheten av en time fram til 2000. Både gutter og jenter brukte mindre tid til lekselesing i 2010, litt over 40 minutter. Dette kan muligens skyldes at det i de seinere åra er blitt mer vanlig at leksene gjøres i selve skoletida. Reisetid blant unge til og fra utdanningsstedet har for øvrig økt med ti minutter fra 1980 til 2010.

Færre gutter skaffer seg inntekt ...

Vi har sett at andelen 16-19-åringer som er i inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag, har sunket de siste 40 åra, særlig blant gutter. I 1971 hadde 39 prosent gutter inntekt fra arbeid. I 2010 var andelen 15 prosent. For jentene er tilsvarende tall 30 og 22 prosent (se figur 2). Denne nedgangen for begge

kjønn har sannsynligvis sammenheng med at en større andel i denne aldersgruppen var under utdanning i 2010 enn i 1971.

En tilleggsforklaring kan være at færre blant dem som var i utdanning, hadde inntektsarbeid i 2010 sammenlignet med 1971. I hvert fall viser tallene at 21 prosent av dem som brukte tid på utdanning i løpet av døgnet i 1971, også hadde inntektsarbeid i løpet av døgnet, 25 prosent blant gutter og 17 prosent blant jenter. I 2010 var denne andelen totalt på 9 prosent, 4 prosent for gutter og 15 prosent for jenter. Det har altså vært en kraftig nedgang for gutter, mens det har vært nokså stabile tall for jenter.

... men flere tar del i husholdsarbeidet

Vi har allerede sett at andelen 16-19-åringer som utfører husholdsarbeid, økte fra 1971 til 1990. Siden har den minket igjen (se tabell 3). Resultatet blir at andelen som gjør en innsats på hjemmebane, var på omtrent samme nivå i 1971 som i 2010. Denne tendensen gjelder særlig gutter. For dem var andelen lavest i 1971, 66 prosent, og høyest i 1990, 80 prosent. I 2010 var andelen sunket til 70 prosent. For jentenes del har det særlig vært en nedgang de siste ti åra, og andelen for 2010 er den laveste i hele 40-årsperioden, 83 prosent.

Når det gjelder tida som brukes til husholdsarbeid, har unge gutter og jenter blitt noe mer like, men det har gått i bølger. I 1971 brukte jenter 2 timer og 14 minutter på denne typen arbeid, mens guttene brukte 1 time og 14 minutter. Guttene brukte altså 55 prosent av den tida jentene brukte. I 2010 var tiden 1 time og 45 minutter blant jentene og 1 time og 3 minutter blant guttene. Det betyr at guttene dette året brukte 60 prosent av den tiden jentene brukte. Minst forskjell var det i 1990, da guttene brukte 69 prosent av den tiden jentene brukte.

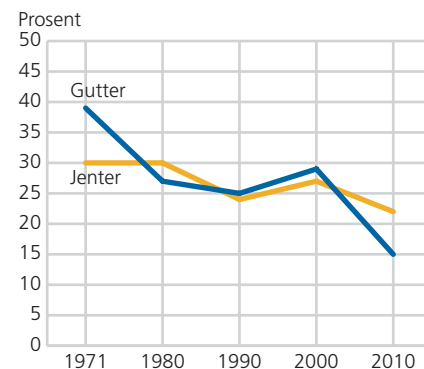
Omtrent halvparten av de unge brukte tid på husarbeid en gjennomsnittsdag både i 1971 og 2010. Husarbeid innebærer først og fremst matlaging, oppvask, rengjøring av huset og vask av tøy. Tallene var for øvrig noe høyere både i 1980, 1990 og 2000 sammenlignet med 1971 og 2010. Blant guttene har det vært en betydelig økning, men økningen skjedde først og fremst de første ti åra (se tabell 3).

Selv om jentene stort sett har gjort mindre av denne typen arbeid per døgn i løpet av 40-årsperioden, har likevel en betydelig høyere andel jenter enn gutter utført husarbeid i alle disse åra. I 2010 var andelen 43 prosent blant guttene og 61 prosent blant jentene. I 1971 gjaldt det 29 prosent gutter og 77 prosent jenter. Denne tilnærmingen mellom kjønnene på dette området finner vi for øvrig også i befolkningen generelt (Vaage 2012c).

Det er også mindre kjønnsforskjeller i andelen som bruker tid på vedlikeholdsarbeid per dag, slik som hagearbeid, pass og stell av kjæledyr og bygge- og reparasjonsarbeid. Blant unge gutter har andelen minket noe i løpet av 40-årsperioden, mens den har økt noe blant jentene. Blant guttene var den 20 prosent i 1971 og 15 prosent i 2010. Blant jentene var tallene henholdsvis 9 og 16 prosent.

Andelen som har utført omsorgsarbeid en gjennomsnittsdag, har forandret seg lite for begge kjønn. I 2010 gjorde 9 prosent blant gutter og 12 prosent blant jenter slike oppgaver i husholdningen.

Figur 2. Andel 16-19-åringer som bruker tid til inntektsgivende arbeid en gjennomsnittsdag, etter kjønn. 1971-2010. Prosent

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Derimot økte tid til kjøp av varer og tjenester fram til 2000, men den har gått ned det siste tiåret. Dette gjelder begge kjønn, mest gutter. Blant guttene var det en nedgang på 15 prosentpoeng fra 2000 til 2010. De dagene de gjør innkjøp, bruker jenter jevnt over noe mer tid på det enn gutter gjør (se tabell 3).

Mest personlig hygiene blant jentene

Så godt som alle bruker tid til ulike personlige behov som søvn, hygiene og måltider i løpet av et døgn. Unge mennesker i alderen 16-19 år bruker omtrent en time daglig på personlig pleie, men her er det klare forskjeller mellom gutter og jenter, særlig de tre siste tiåra (se tabell 4).

Tida til måltider (ikke medregnet måltider på utdanningsstedet) er nokså lik for gutter og jenter, stort sett i underkant av en time per dag (se tabell 4).

Stort sett har unge sovnet i overkant av 8 timer og 30 minutter per døgn de siste 40 åra. Dette er omtrent en halv time mer enn gjennomsnittet for befolkningen (Vaage 2012a). For guttene har søvnperioden vært nokså stabil i hele 40-års perioden. Blant jentene har det vært en viss økning de siste 20 åra (tabell 4).

Jenter har mindre fritid enn guttene

Tallene for 2010 viser at barn og unge har godt over en time mer fritid enn befolkningen generelt (Vaage 2012a). Jenter har likevel mindre fritid enn guttene. Blant 16-19-åringene er forskjellen på godt over en time. Dette har betydning for i hvilken grad og hvor mye tid gutter og jenter bruker på ulike fritidsaktiviteter.

Mye mer tid foran TV-en

Naturlig nok gjør unge noe på fritida i løpet av døgnet. Den enkeltaktiviteten flest bruker tid på, er å se på fjernsynet (tabell 5). I 1971 brukte 53 prosent av 16-19-åringene deler av fritida foran TV-skjermen. Andelen har siden økt til 77 prosent i 2000 og sunket til 73 prosent i 2010. Økningen gjelder både gutter og jenter, men andelen fjernsynsseere per døgn har stort sett vært noe høyere blant gutter enn blant jenter. Tida de unge har brukt på fjernsynet per døgn har økt fra 51 minutter i 1971 til 1 time og 35 minutter i 2010.

Tabell 3. Andel 16-19-åringer som utfører husholdsarbeid en gjennomsnittsdag, etter kjønn. 1971-2010. Prosent

	Alle					Gutter					Jenter				
	1971	1980	1990	2000	2010	1971	1980	1990	2000	2010	1971	1980	1990	2000	2010
Husholdsarbeid i alt	77	81	84	82	76	66	74	80	76	70	89	87	87	88	83
Husarbeid	51	58	57	58	52	29	46	47	43	43	77	70	66	73	61
Vedlikeholdsarbeid	15	18	18	11	16	20	24	21	11	15	9	12	15	12	16
Omsorgsarbeid	8	12	16	8	9	7	10	9	4	6	11	14	22	12	12
Kjøp av varer og tjenester	32	33	33	46	36	30	27	30	44	29	33	39	36	48	42

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4. Tid til ulike personlige behov for 16-19-åringer en gjennomsnittsdag, etter kjønn. 1971-2010. Timer og minutter

	Alle					Gutter					Jenter				
	1971	1980	1990	2000	2010	1971	1980	1990	2000	2010	1971	1980	1990	2000	2010
Personlige behov i alt	10.38	10.31	10.19	10.32	10.45	10.36	10.37	10.19	10.08	10.32	10.40	10.26	10.18	10.57	10.58
Nattesøvn	8.36	8.36	8.22	8.33	8.41	8.35	8.43	8.29	8.20	8.37	8.36	8.30	8.15	8.45	8.44
Annen personlig pleie	1.05	0.53	0.59	1.05	1.07	1.03	0.50	0.53	0.54	0.57	1.06	0.56	1.04	1.15	1.17
Måltider	0.58	1.02	0.58	0.55	0.57	0.58	1.05	0.57	0.53	0.57	0.58	1.00	0.59	0.57	0.57

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Færre leser – særlig gutter

Unge leste i mindre grad aviser, bøker og blader på fritida i 2010 enn i 1971. I 2010 er også lesing på Internett tatt med. For 40 år siden leste 63 prosent av de unge en gjennomsnittsdag, mens 53 prosent så på fjernsyn. I 2010 er disse tallene endret til henholdsvis 20 prosent og 73 prosent, altså en klar nedgang i lesing og økning i TV-seing. De siste to tiåra har guttene sakkett betydelig akterut i forhold til jentene i lesing på fritiden. 16 prosent blant guttene og 24 prosent blant jentene i denne aldersgruppen leste noe en gjennomsnittsdag i 2010 (se tabell 5).

Mindre sosialt samvær på fritida

Sosialt samvær er noe flertallet av de unge bruker tid på i løpet av dagen (tabell 5). I sosialt samvær inngår i første rekke besøk av andre eller hos andre, samtaler på fritida, selskap og besøk på dans/diskotek.

Andelen som brukte tid på sosialt samvær som hovedaktivitet per døgn, var på 64 prosent i 2010. Dette var noe lavere enn i 1971, men betydelig lavere enn i 1980, 1990 og 2000, da andelen lå i overkant av 80 prosent. Nedgangen i sosialt samvær gjelder også for befolkningen generelt (Vaage 2012a). I alle åra har en betydelig større andel jenter enn gutter brukt tid på sosialt samvær.

Jenter er mindre aktive i idrett og friluftsliv enn før ...

Omtrent 36 prosent av de unge drev med idrett eller friluftsliv per døgn i 2010. Som vi ser av tabell 5, er dette en ubetydelig nedgang fra 1971, da andelen var 38 prosent. Høyest andel var det i 1980, med 47 prosent.

I hele perioden 1971-2010 har det vært en klar tendens til at gutter i noe større grad enn jenter har brukt tid på idrett og friluftsliv. For jentene har det vært en betydelig nedgang fra 46 prosent i 1980 til 29 prosent i 2010. Unge brukte for øvrig 47 minutter på idrett og friluftsliv per døgn i 1971. I 2010 var tida 39 minutter. Nedgangen var størst blant jenter, fra 41 minutter til 29 minutter i denne perioden.

... men storbrukere av sosiale medier

Aktiviteter som har dukket opp de siste to tiåra, er bruk av PC og annen datateknologi, blant annet til elektroniske spill og ulike former for kommunikasjon, som sosiale medier. Andelen unge som satt med dataspill en gjennomsnittsdag, økte fra 14 prosent i 2000 til 20 prosent i 2010. I samme periode økte andelen som brukte annet elektronisk datautstyr, inkludert Internett, fra 19 prosent til 58 prosent.

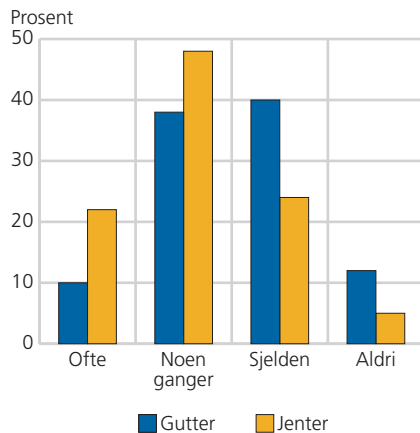

Tabell 5. Andel 16-19-åringer som bruker tid på ulike fritidsaktiviteter en gjennomsnittsdag, etter kjønn. 1971-2010. Prosent

	Alle					Gutter					Jenter				
	1971	1980	1990	2000	2010	1971	1980	1990	2000	2010	1971	1980	1990	2000	2010
Idrett og friluftsliv	38	47	39	32	36	39	49	46	34	42	37	46	33	30	29
Underholdning/kultur	21	23	27	20	9	24	22	28	17	5	19	23	26	24	14
Sosialt samvær	68	83	82	82	64	65	81	75	74	54	72	85	87	89	74
Lesing	63	59	51	31	20	64	60	50	22	16	62	59	52	40	24
TV-seing	53	57	58	77	73	53	59	65	80	75	54	55	52	74	71
Dataspill	.	.	.	14	20	.	.	.	23	36	.	.	.	5	7
Annen Internett-/databruk	.	.	.	19	58	.	.	.	19	54	.	.	.	18	61
Fritidsreiser	60	68	70	70	62	61	70	73	72	62	59	66	67	67	62

Kilde: Tidsbruksundersøkelsene, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. **Andel 16-19-åringer som pleier å ha så mye å gjøre på hverdagene at de har vanskelig for å rekke alt som må gjøres, etter kjønn. 2010. Prosent**

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6. **Andel 16-19-åringer som ofte gjerne skulle gjøre noe på hverdager som man ikke har tid til, etter kjønn. 2010. Prosent**

	Alle	Gutter	Jenter
Samvær med familie	3	2	4
Utdanning	16	14	19
Inntektsarbeid	3	5	2
Samvær med venner	33	32	34
Husarbeid	2	2	1
Arbeid med hage, hus, hytte	1	2	0
Fysisk aktivitet	19	18	19
Bruke PC/Internett	2	2	2
Se på TV, DVD og lignende	1	1	0
Andre fritidsaktiviteter	8	9	6
Avslapping	7	6	7
Annet	7	7	7

Kilde: Tidsbruksundersøkelsen 2010, Statistisk sentralbyrå.

Referanser

Vaage, Odd Frank (2012a): *Tidene skifter. Tidsbruk 1971-2010*, Statistiske analyser 125, Statistisk sentralbyrå.

Vaage, Odd Frank (2012b): *Tidsbruk 2010: Utendørs 2 1/2 time, Samfunnsspeilet 4*, 2012, Statistisk sentralbyrå.

Vaage, Odd Frank (2012c): *Utviklingen av tidsbruk de siste 40 årene: Mer fritid – på bekostning av husarbeid, Samfunnsspeilet 4*, 2012, Statistisk sentralbyrå.

Det er særlig gutter som spiller dataspill. I 2010 brukte 36 prosent av dem tid på dette i løpet av døgnet. Blant jentene var andelen mye lavere, 7 prosent. Derimot er jenter ivrigere enn guttene når det gjelder annen bruk av elektroniske datautstyr. 61 prosent av jentene brukte tid på dette per døgn i 2010, mens det gjaldt 54 prosent av guttene. Alt i alt, utenom arbeid og skolegang, tilbrakte de unge 1 time og 52 minutter med elektronisk datautstyr en gjennomsnittsdag i 2010. Guttene brukte 2 timer og 15 minutter, jentene brukte 1 time og 27 minutter. Denne tida ble brukt til andre aktiviteter i 1971, før datateknologialderen.

Unge betydelig mindre utendørs enn voksne

Svært mye av den tida som de unge bruker med datautstyr, tilbringes innendørs. Tall fra tidsbruksundersøkelsen viser at de unge er minst utendørs i løpet av dagen. De er betydelig mindre utendørs enn gjennomsnittsbefolkningen (Vaage 2012b).

Som vi ser, har de unge betydelig mer tid til fritidsaktiviteter enn de hadde fire tiår tilbake i tid. Denne fritida går ikke i første rekke til idretts- og friluftaktiviteter. Unge er mindre sammen med andre, og de leser mindre. I stedet bruker de mer tid foran «glasskjermen», det vil si fjernsyn, dataspill og annen databruk.

Seks av ti mener de har for mye å gjøre

Etter å ha sett hva 16-19-åringene bruker tida si til, blir det i tidsbruksundersøkelsen også stilt noen spørsmål om hvordan de selv oppfatter sin tidsbruk. Ett av spørsmålene var slik: «Pleier du å ha så mye å gjøre på hverdagene at du har vanskelig for å rekke alt som må gjøres?»

I alt 59 prosent i denne aldersgruppen svarte at de ofte eller noen ganger hadde for liten tid. Til sammenligning svarte 75 prosent det samme i gruppen 35-44 år. Det er jentene som i størst grad opplever at de har vanskelig for å rekke alt som må gjøres. Blant dem er det 70 prosent som påpeker dette, blant guttene er andelen nede i 48 prosent (se figur 3).

Ønsker mer tid til venner

De som svarte at de ofte, noen ganger eller sjelden gjerne skulle gjøre noe på vanlige hverdager som de ikke har mulighet for å gjøre på grunn av tidsmangel, ble spurt om hva de først og fremst ville bruke mer tid til. Samvær med venner var det som i størst grad ble trukket fram. Andelen var nesten like stor blant gutter og jenter (se tabell 6).

Mange ønsker også å bruke mer tid på fysisk aktivitet og andre fritidsaktiviteter. En betydelig andel la vekt på utdanning. Derimot var det svært få som savnet mer tid til TV, PC/Internett og lignende.

Mer fysisk og sosialt aktive?

Alt i alt er det aktiviteter som de unge prioriterer høyt som de ikke ønsker å bruke enda mer tid på. Aktiviteter som de i de seinere åra har brukt mindre tid på, skulle de derimot gjerne gjøre mer av. Svarene i tidsbruksundersøkelsen kan tyde på at behovet for å bruke PC-skjermen eller mobiltelefonen på fritida etter hvert er blitt mettet blant unge i denne aldersgruppen, og at de kanskje ønsker å forandre tidsbruksmønsteret sitt i en mer sosial og fysisk aktiv retning.

Innvandrere i bygd og by

Det bor innvandrere i alle landets kommuner. Flest i Oslo, som hadde nesten 140 000 innvandrere 1. januar 2012. Færrest i Modalen, der det bodde 15. De fleste innvandrere foretrekker å bo sentralt, men forskjellene i bosetting mellom ulike grupper er store.

Innvandrerne har ikke bosatt seg jevnt ut over hele landet, det har heller ikke befolkningen som helhet gjort. Det er imidlertid store regionale forskjeller i andel innvandrere i befolkningen. Mange av kommunene med høy konsentrasjon av innvandrere ligger i Oslo-området. Men det er også kommuner langt unna Oslo som har mange innvandrere. For eksempel Båtsfjord i Finnmark, der innvandrere fra Litauen er den største gruppen, og Hemsedal, som har spesielt mange svensker (figur 2).

Også mellom fylkene (se figur 1) er det store variasjoner i andel innvandrere. Av de 547 000 innvandrere som var bosatt i landet 1. januar 2012, bodde 139 000 i Oslo. Andelen innvandrere i Oslo var da 23 prosent, mot 11 prosent i landet som helhet. Foruten Oslo, lå Akershus, Buskerud og Rogaland over landsgjennomsnittet. Lavest andel innvandrere var det i Nord-Trøndelag, Nordland, Hedmark, Oppland og Troms.

Mange naboer i grensetraktene

Polakkene har vært den største gruppen av dem som har innvandret hvert år fra 2006 og utover, og er den største innvandrerguppen i nesten halvparten av landets kommuner. At Polen ikke ligger langt fra Norge, er kanskje viktig for polakker som har kommet til landet, selv om det aller viktigste er at det er jobber for dem her.

For innvandrere fra våre nærmeste naboland er den geografiske nærheten i hvert fall viktig. Kommunene med svensker som største gruppe finner vi stort sett langs svenskegrensa, med enkelte unntak. Finnene er største gruppe i sju kommuner som alle ligger i Finnmark og Nord-Troms. Og russerne er størst i ti kommuner, fem av disse i Finnmark. Av russere er det imidlertid to forskjellige grupper. Den ene kommer fra geografisk nære områder, herunder kvinner som har giftet seg med norske menn. Den andre gruppen er tsjetsjenere som har fått opphold i Norge som flyktninger fra Russland.

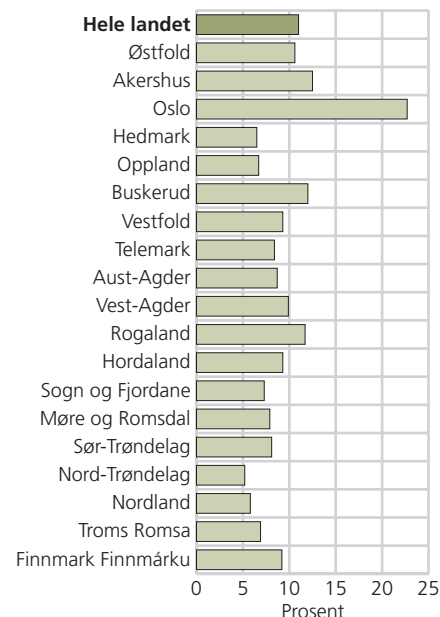
Ut over dette er det ikke lett å finne klare mønstre på norgeskartet når det gjelder hvilken innvandrerguppe som er størst. Det kan likevel være mange bosatte fra en gruppe også i kommuner der denne gruppen ikke er størst. Mange irakere har slått seg ned i Bergen, noe som ikke vises på kartet (figur 2) på grunn av at det bor enda flere polakker der. Når vi fokuserer på enkeltgrupper, en og en, kommer også denne delen av bildet fram (figur 3 og 4).

Begrepet innvandrere

Med innvandrere menes personer som er født utenfor Norge av utenlandske foreldre, som har flyttet til Norge.

Even Høydahl

Figur 1. Andel innvandrere i fylkene 1. januar 2012

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

Even Høydahl er geograf og seniorrådgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for befolkningsstatistikk. (even.hoydahl@ssb.no)

Innvandrere flest vil bo sentralt

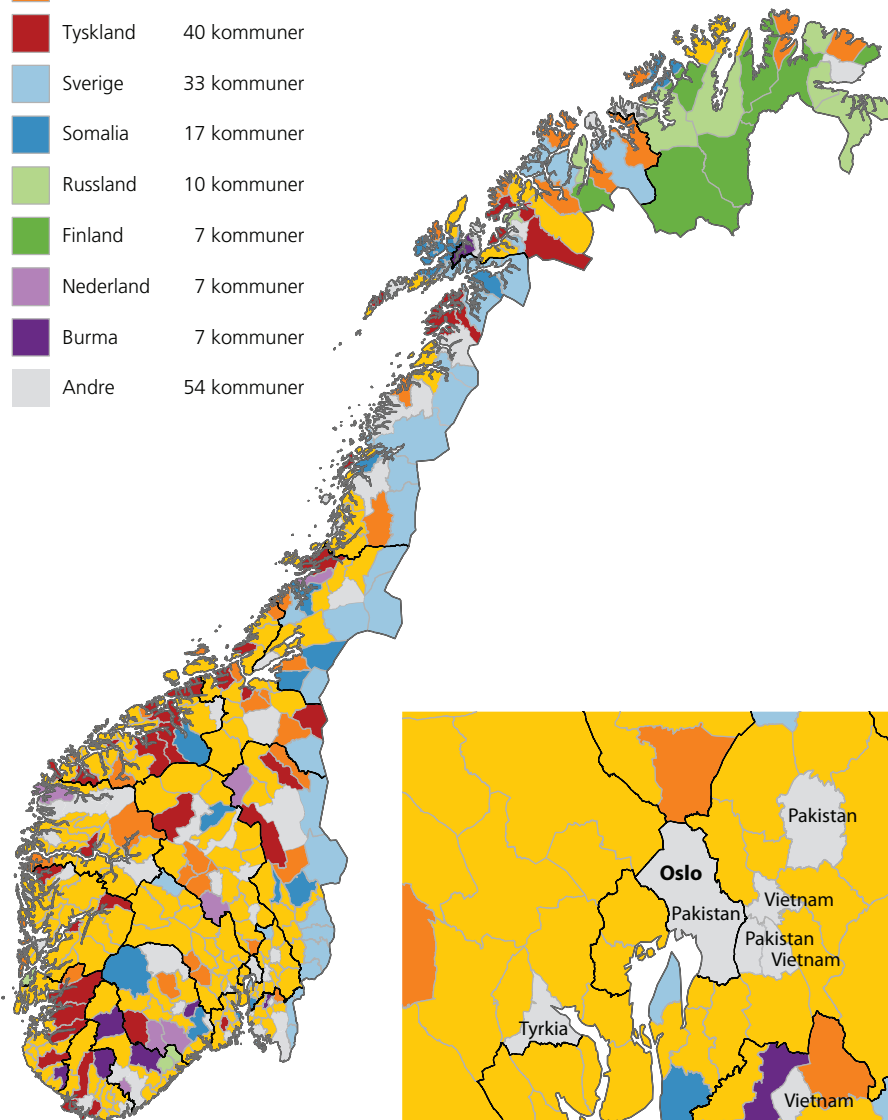
Generelt bor innvandrere mer sentralt og tettere enn den øvrige befolkningen. 11 prosent av landets innvandrere bor utenfor byer og tettsteder, mot 20 prosent av hele befolkningen. Det er imidlertid stor forskjell på hvor innvandrere

fra ulike land har bosatt seg i forhold til sentralitet og tett-/spredtbygdhet.

Figur 2. Kommunene etter hvilken gruppe av innvandrere som var den største 1. januar 2012

Land med størst antall innvandrere 1.1.2012

Polen	211 kommuner
Litauen	43 kommuner
Tyskland	40 kommuner
Sverige	33 kommuner
Somalia	17 kommuner
Russland	10 kommuner
Finland	7 kommuner
Nederland	7 kommuner
Burma	7 kommuner
Andre	54 kommuner

Tettstedet Oslo har 925 000 innbyggere (1. januar 2012) og strekker seg over elleve kommuner. På den annen side har vi tettsteder som Kiberg i Vardø kommune, med 205 innbyggere. Tettstedene omfatter alt fra Stor-Oslo til husklynger i den ytterste periferi. Å bo i et tettsted er altså ikke nødvendigvis det samme som å bo urbant eller sentralt.

SSB har imidlertid klassifisert alle kommuner etter sentralitet. Kommunenes grad av sentralitet beregnes ut fra avstand til nærmeste tettsted av en viss størrelse (se boks med definisjon av sentralitet).

Nederlandere på bygda

Hele 35 prosent av nederlanderne bor utenfor byer og tettsteder (se tabell 1). På den annen side bor 99 prosent av innvandrerne fra Pakistan i byer og tettsteder (tabell 2), mot 80 prosent av totalbefolkningen. Mens pakistanerne bor svært konsentrert rundt Oslo, bor kun 19 prosent av innvandrerne fra Nederland i Oslo og Akershus og bare 9 prosent i Oslo.

Innvandrere fra Nederland skiller seg ut ved at det er spesielt mange som ikke bare bor spredt, men også i de minst sentrale delene av landet (tabell 1). 12 prosent av dem bor utenfor tettsteder i de minst sentrale kommunene, mot 5 prosent av befolkningen som helhet. Det er også mange av dem som bor spredt i mellomsentrale (sentralitet 1 og 2) kommuner.

Nederlandere er den største gruppen innvandrere i sju av landets mer landlige kommuner. Fire av disse kommunene er blant de minst sentrale. Det er likevel ikke slik at de

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartgrunnlag: Kartverket.

fleste nederlandske innvandrere bor langt unna byene. Flertallet (65 prosent) bor i byer og tettsteder, og nesten halvparten (47 prosent) bor i tettbygde strøk innenfor landets mest sentrale kommuner.

De andre gruppene av innvandrere som bor mer spredt enn befolkningen som helhet, er litauere, tyskere, estlendere og latviere, altså nordeuropere som har kommet til Norge for å arbeide. Innvandrere fra Litauen skiller seg ut ved at forholdsvis mange av dem bor spredt i de mest sentrale kommunene. Polakkene, den største av alle gruppene av innvandrere, skiller seg ikke mye fra befolkningen som helhet, med noen flere som bor tett i de mest sentrale kommunene.

De som har kommet fra Thailand, mange av dem kvinner som har giftet seg med norske menn, er mest lik folk flest i sitt bosettingsmønster.

Jobben avgjørende for arbeidsinnvandrere

Av de 54 000 med ikke-nordisk statsborgerskap som innvandret i 2011, kom halvparten på grunn av arbeid (det er ingen registrering av innvandringsgrunn for innvandrere med nordiske statsborgerskap). Fram til og med 2004 var under 20 prosent av innvandrerne fra land utenfor Norden arbeidsinnvandrere. I 2011 kom 16 000 på grunn av familie (mange av disse er familie til arbeidsinnvandrere), 5 000 hadde flukt som innvandringsgrunn og 6 000 utdanning (SSB 2012).

Mange av de 16 000 som innvandret fra andre nordiske land i 2011, kom også for å arbeide. Siden så mange kommer til landet for å arbeide, er sannsynligvis den geografiske fordelingen av arbeidsplasser i landet viktigere nå enn tidligere. Arbeidsplasser finner vi i alle landets kommuner, og innvandrerne er representert i større og mindre grad i alle bransjer (SSB 2012).

Tabell 1. **Personer som bor utenfor tettsteder, etter landbakgrunn og kommunens sentralitet. 1. januar 2012. Antall og prosent**

	Total	Andel utenfor tettsteder i alt	Minst sentrale kommuner	Mellom-sentrale kommuner	Mest sentrale kommuner
Alle innbyggere	5 051 275	20	5	7	9
Innvandrere	542 040	11	2	3	5
Nederland	6 772	35	12	13	10
Litauen	22 442	32	7	8	17
Tyskland	23 484	27	6	9	12
Estland	3 577	24	8	6	10
Latvia	6 602	24	5	8	11
Thailand	13 834	19	4	6	9
Polen	66 417	18	3	5	10
Finland	6 073	17	7	5	6
Romania	6 274	16	3	6	8
Danmark	18 077	14	3	4	7
Island	6 530	13	3	4	6
Filippinene	14 843	13	3	4	6
USA	7 656	12	2	4	7
Storbritannia	13 061	12	2	3	6
Russland	14 892	11	3	4	4

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Hva er et tettsted?

I Statistisk sentralbyrå registreres en hussamling som et tettsted dersom det bor minst 200 personer der, og avstanden mellom husene ikke overstiger 50 meter. Det er tillatt med et skjønnsmessig avvik ut over 50 meter mellom husene i områder som ikke skal eller kan bebygges. Dette kan for eksempel være parker, idrettsanlegg, industriområder eller naturlige hindringer som elver eller dyrkbare områder. Husklynger som naturlig hører med til tettstedet, tas med inntil en avstand på 400 meter fra tettstedkjernen. De inngår i tettstedet som en satellitt til selve tettstedkjernen.

Sentralitet

Kommunenes sentralitet bestemmes av avstand til tettsteder av ulik størrelse. Det er fire hovednivåer, kodet 3-0. En kommune har sentralitet 3 når dens befolkningstyngdepunkt ligger innenfor 75 minutters reisetid fra et tettsted med minimum 50 000 innbyggere (90 minutter fra Oslo). For å få sentralitet 3 må tettstedet i tillegg fungere som regionsenter.

Sentralitet 2 betyr at det er maksimalt 60 minutters reisetid til et tettsted med minimum 15 000 innbyggere. Sentralitet 1 vil si at det er maksimalt 45 minutters reisetid til et tettsted med minimum 5 000 innbyggere.

Kommuner som ikke oppfyller noen av disse kravene, får sentralitet 0. I artikkelen er kommuner med sentralitet 0 betegnet som minst sentrale kommuner. Sentralitet 1 og 2 er mellom-sentrale kommuner, og sentralitet 3 er mest sentrale kommuner.

Det forholdsvis store innslaget av utlendinger også utenfor de mest sentrale strøk er et nytt trekk i Norge. Norsk ungdom som har flyttet til byen og kommer på besøk til hjemplassen i ferier, vil muligens ikke kjenne personen i førerhuset på traktoren de møter langs veiene. For der sitter ikke Lars eller Gunnar, men kanskje Piotr eller Vlas.

I de største byene er vi mer vant til å treffe på folk av mange forskjellige nasjonaliteter, spesielt i Oslo, der det blant annet er mange svensker. En tur i Oslo gir inntrykk av at de fleste svensker i Norge er å finne i butikker, hoteller og restauranter i vår hovedstad. Det er imidlertid mange svensker også andre kommuner (se figur 3) og i andre bransjer.

Det som kjennetegner innvandrergruppene som helst vil bo sentralt og tett, er at dette er folk som kom fra land langt sør og gjerne fra fjerne himmelstrøk. Nesten alle innvandrere fra Pakistan, Vietnam, Somalia, India, Tyrkia, Sri Lanka, Marokko og Etiopia bor i byer og tettsteder, de fleste i byer og tettsteder i de mest sentrale kommunene. Bonderomantik og fred og ro på landet er altså ikke noe for denne delen av innvandrerbefolkningen.

Mange fra Eritrea i mindre sentrale tettsteder

Tettsteder finner vi i alle deler av landet, også i de aller minst sentrale kommunene. Tettstedene i de minst sentrale kommunene har mindre enn 5 000 innbyggere, mange er også betydelig mindre.

Tabell 2. **Personer som bor i tettsteder, etter landbakgrunn og kommunens sentralitet. 1. januar 2012. Antall og prosent**

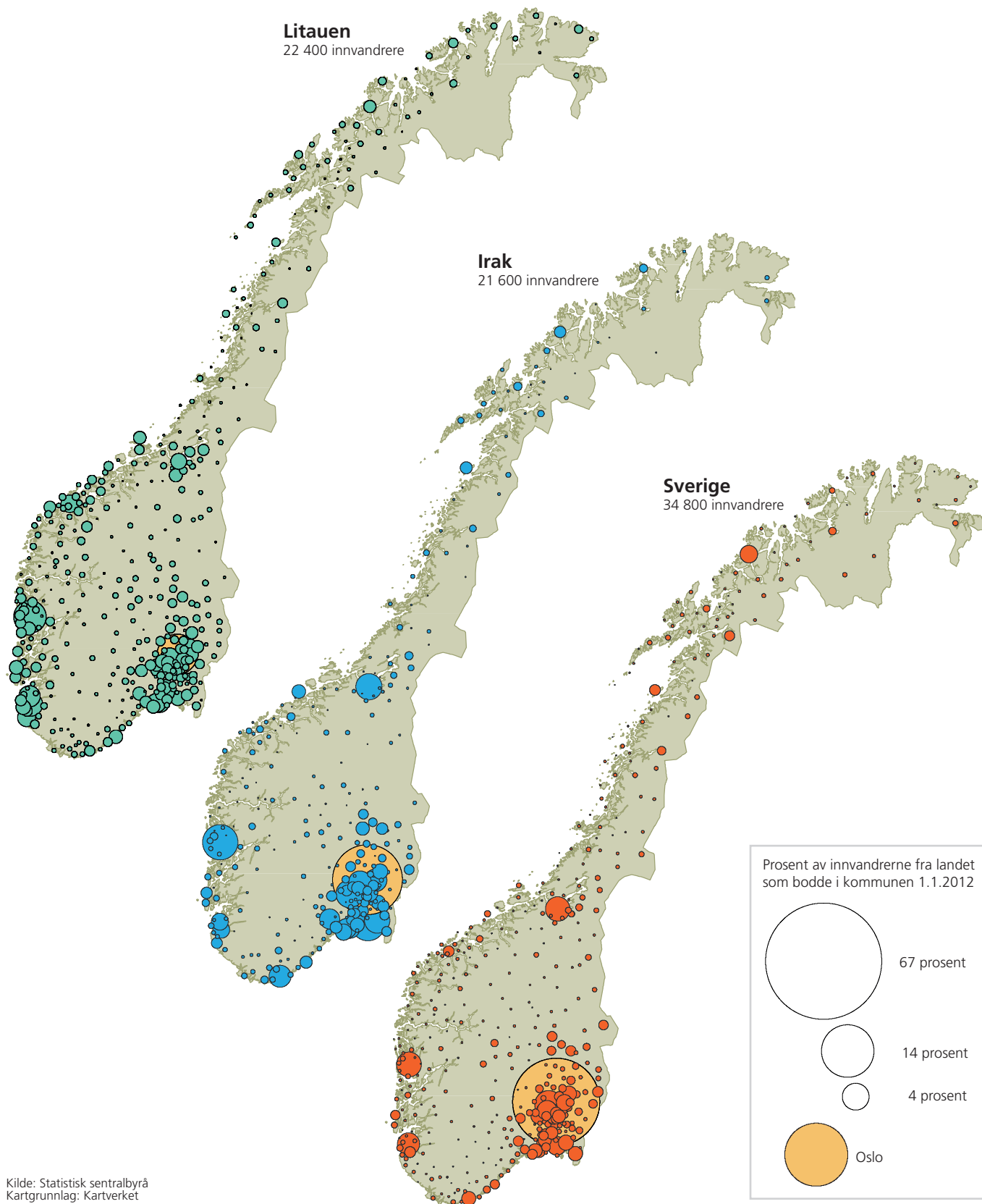
	Total	Andel utenfor tettsteder i alt	Minst sentrale kommuner	Mellom-sentrale kommuner	Mest sentrale kommuner
Alle innbyggere	5 051 275	80	4	17	59
Innvandrere	542 040	89	3	13	73
Pakistan	17 816	99	0	1	98
Vietnam	13 173	98	0	9	89
Somalia	20 641	98	5	16	78
India	7 694	98	1	5	92
Tyrkia	10 634	98	1	9	88
Irak	21 595	98	3	15	81
Sri Lanka	8 764	98	3	9	86
Marokko	5 066	98	1	5	92
Etiopia	5 148	98	3	13	81
Iran	14 653	98	2	9	87
Bosnia	13 091	98	3	17	78
Kosovo	9 643	97	2	13	83
Afghanistan	11 222	97	6	18	73
Kina	7 105	97	2	12	83
Chile	6 072	95	3	9	82
Eritrea	8 111	95	10	24	61
Frankrike	4 362	94	1	5	88
Sverige	34 517	90	3	8	78

Kilde: Befolkningsstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Andelen innvandrere som bor i de minst sentrale tettstedene, er om lag som for befolkningen som helhet (tabell 2). Det er imidlertid en gruppe innvandrere som skiller seg ut. Hele 10 prosent av dem som kommer fra Eritrea, er å finne i tettsteder i de minst sentrale kommunene, og 24 prosent i tettsteder i mellomsentrale kommuner. Dette bosettingsmønsteret kan i hvert fall delvis forklares ut fra at eritreere er den største gruppen av flyktninger som er bosatt de siste årene. Flyktninger blir bosatt rundt omkring i det ganske land av myndighetene.

Mange flyktninger flytter til mer sentrale strøk med tiden, men spesielt etter at introduksjonsprogrammet for nyankomne innvandrere ble innført, har mange flyktninger drøyd med å flytte, og flere enn før har også blitt boende mer permanent (Høydahl 2011). Det kan likevel se ut som innvandrere fra Eritrea er spesielle sammenlignet med innvandrere fra andre «flykt-

Figur 3. Fordeling av innvandrere fra Litauen, Irak og Sverige i Norge. 1. januar 2012

ningland» som det også har blitt bosatt mange fra de siste årene, som Somalia og Afghanistan. Det er ikke så mange av somaliere eller afghanere som bor i mindre sentrale tettsteder.

Litauerne velger gjerne utkanten ...

Innvandrerne fra Litauen har spredt seg godt ut over, og kun 8 prosent av dem bor i Oslo. Av den totale befolkningen i Norge bor 12 prosent i Oslo. Litauerne skiller seg fra de fleste andre innvandrere i så måte, da innvandrere fra nesten alle land er mer konsentrert i Oslo enn den øvrige befolkningen. Innvandrere fra Litauen bor i 395 av landets 430 kommuner.

Litauere var også den største innvandrergruppen i 43 av landets kommuner (se figur 2). De fleste innvandrerne fra Litauen har kommet i løpet av de senere år, etter at landet ble med i EU i 2004, og dermed kunne etablere seg fritt i Norge gjennom EØS-avtalen.

... irakerne flytter til kommunene rundt Oslo

Innvandrerne fra Irak tilhører en helt annen kategori. Så godt som samtlige av dem har kommet til Norge som flyktninger. Som nevnt tidligere blir flyktninger bosatt over det ganske land av myndighetene. Etter en tid har mange av dem flyttet til Oslo eller andre kommuner ikke langt fra Oslo (Høydahl 2011).

Flyktninger fra Irak skiller seg også fra flyktninger flest ved at forholdsvis mange flytter til Drammen og Fredrikstad/Sarpsborg. Men, som figur 3 viser, har noen blitt boende også i andre deler av landet. 1. januar 2012 bodde det innvandrere fra Irak i 292 kommuner. Irakere var den største innvandrergruppen i seks kommuner

Mange svensker i Oslo og langs grensa

Et helt annet bildet tegner seg for en av de største og samtidig geografisk nærmeste nasjonalitetene som kommer for å bo og jobbe i Norge. Ifølge den offisielle statistikken bodde det 34 800 svensker i Norge 1. januar 2012. Så mye som 38 prosent av svenske innvandrere som er registrert i folkeregisteret, bodde i Oslo. Forholdsvis få bodde på Vestlandet, men relativt mange langs svenskegrensa. Og kun ni kommuner hadde ikke en eneste svensk innvandrer.

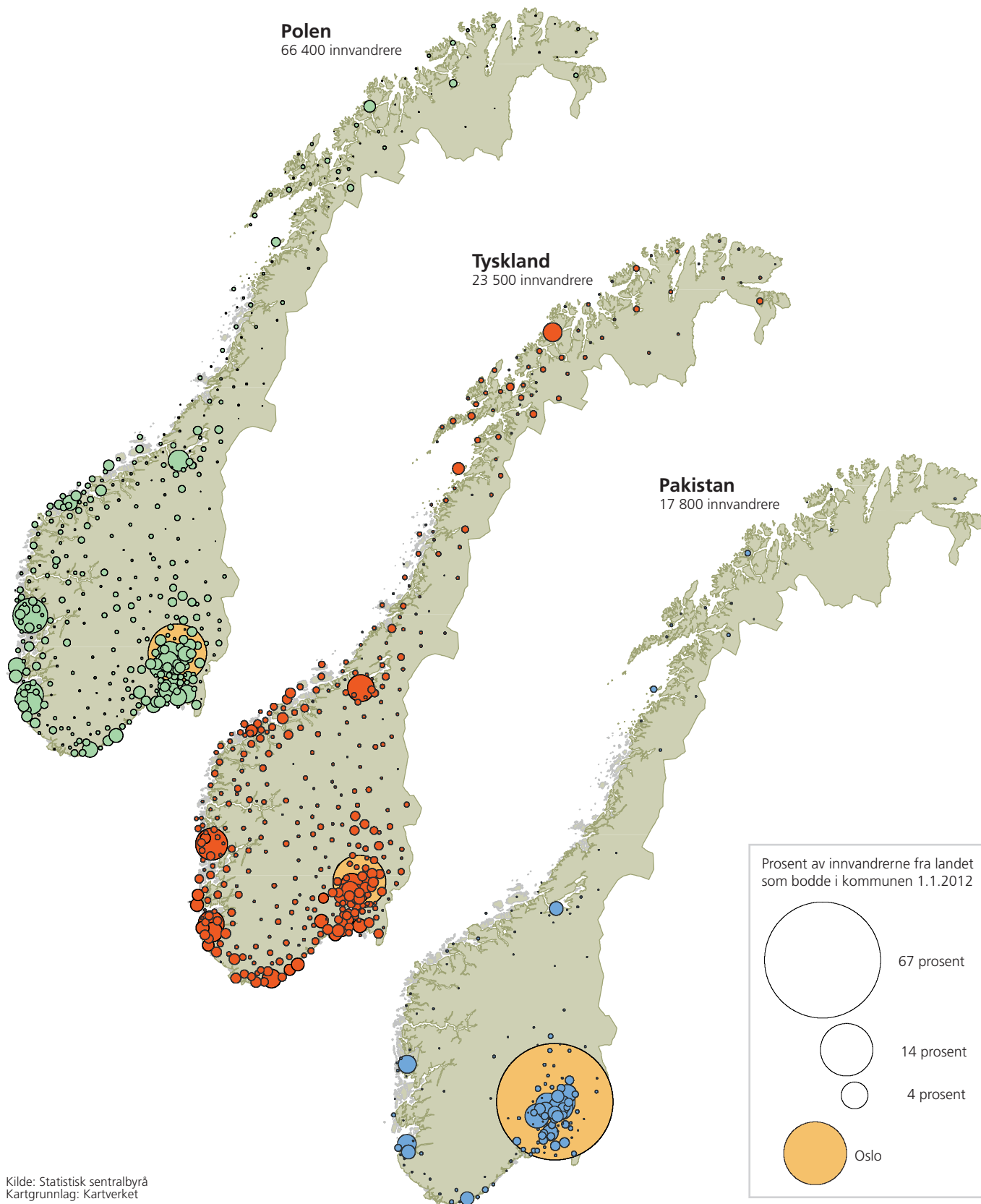
Figur 2 viser hvor de ulike nasjonalitetene er størst som innvandrerguppe. Svenskene kommer på fjerdeplass i antall kommuner (33) der de er den største innvandrerguppen. Som nevnt ligger nesten alle disse kommunene langs svenskegrensa, men det er noen unntak, som Tromsø, Nesodden og Hemse-dal.

I tillegg er det mange fra Sverige som ikke melder flytting, men dem har vi ingen statistikk over. Alle de som bor i Sverige og arbeider i Norge, er også en del av bildet, som heller ikke vises på kartet her. Siden Sverige er et naboland, har det alltid vært en del innvandring derfra, på samme måte som nordmenn har flyttet til Sverige. Innvandringen fra Sverige har imidlertid vært formidabel de siste årene på grunn av arbeidsledighet i Sverige og mangel på arbeidskraft i Norge.

Polakker og tyskere i over 400 kommuner

Den aller største gruppen av innvandrere i Norge er polakkene, som har spredt seg utover hele landet, til 414 kommuner, 17 prosent bodde i Oslo. De var den største innvandrerguppen i 211 kommuner, altså i nesten halvpar-

Figur 4. Fordeling av innvandrere fra Polen, Tyskland og Pakistan i Norge. 1. januar 2012

ten av kommunene. Polakkene foretrekker imidlertid Sør-Norge, de var den største gruppen i kun 16 av Nord-Norges 88 kommuner.

Også de tyske innvandrerne har spredt seg godt, til 420 kommuner. 14 prosent av tyskerne bodde i Oslo, som ikke er langt over tallet for den samlede befolkningen. Tyskerne er den største gruppen i 40 av landets kommuner, de fleste er lite sentrale kommuner med få innbyggere. Et område fra vest i Vest-Agder til østre deler av det sørlige Rogaland har mange tyskere. De er også den største innvandrerguppen i et par Hardanger-kommuner, flere kommuner i Møre og Romsdal og noen kommuner på Trøndelagskysten.

Pakistanere minst spredt

Pakistanere er den gruppen av innvandrere som bor mest konsentrert. Så mye som 83 prosent av innvandrerne fra Pakistan bor i Oslo og Akershus, og 67 prosent i Oslo alene. Selv om de er den åttende største gruppen av innvandrere i Norge (17 800), bodde det folk med pakistansk bakgrunn i kun 161 kommuner. På grunn av den svært konsentrerte bosettingen er de den største gruppen av innvandrere i kun tre kommuner: Oslo, Lørenskog og Ullensaker.

Store endringer på kort tid – hva vil skje videre?

Denne beskrivelsen gir et øyeblikksbilde fra 1. januar 2012 av den delen av Norges demografiske virkelighet som er i raskest endring. I år 2000, for bare 13 år siden, var svenskene den største gruppen av innvandrere, med 22 400, fulgt av Danmark, med 17 600. Etter den tid har antall dansker holdt seg temmelig stabilt, mens det har blitt mer enn 12 000 flere svensker. Antall polakker har økt fra under 6 000 til opp mot 70 000. I år 2000 var det kun 269 innvandrere fra Litauen i Norge. Med over 22 000 i 2012 har den prosentvise veksten for litauerne vært formidabel.

Hva kan vi forvente framover? Det kommer an på så mye, for eksempel utviklingen i verdensøkonomien, spesielt den europeiske delen av verdensøkonomien og utviklingen i norsk økonomi. Vil behovet for importert arbeidskraft i Norge synke? Vil etterspørselen etter arbeidskraft i Sverige stige, vil svenskene bli leie av å spise kald lunsj, og heller reise hjem igjen? Hvordan vil eventuelle nye utvidelser av EU virke inn?

Uansett hvordan det går, er det både viktig og interessant å følge med på hvordan innvandrerne fordeler seg rundt om i landet, og om de som blir boende i Norge, slår rot i kommunen de først bosatte seg i.

Referanser

Høydahl (2011): *Monitor for sekundærflytting. Sekundærflytting blant flyktninger bosatt i Norge i 2000-2009*, Rapport 30/2011, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/rapp_201130/rapp_201130.pdf)

SSB (2012): Registerbasert sysselsettingsstatistikk for innvandrere, 4. kvartal 2011, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/a/kortnavn/innvregsys/tab-2012-06-21-07.html>)

Utdanningsnivå er viktigere enn bakgrunn

Den fullførte utdanningen har mye å si for om en ung person er i arbeid eller fortsetter å utdanne seg. Forskjellen mellom unge med innvandrerbakgrunn og majoriteten er relativt liten når utdanningen er på samme nivå, viser tall for de tre skandinaviske landene. En større andel ungdom med innvandrerbakgrunn har kun grunnskole, derfor er færre i jobb eller utdanning. De som har fullført videregående, er derimot mer aktive i arbeidsliv eller studier enn unge uten innvandrerbakgrunn og kun grunnskole.

I den offentlige debatten ser det ut til å herske tvil og usikkerhet rundt innvandrerungdommens integrasjon i samfunnet, i første rekke deres tilknytning til arbeidsliv og utdanningsinstitusjoner. På bakgrunn av medieoppslag om utestengning på arbeidsmarkedet, er det flere som uttrykker en uro for marginalisering. De frykter at mange innvandrerungdommer faller utenfor utdanningsinstitusjonene og arbeidsmarkedet på grunn av deres etniske bakgrunn, med kriminalitet og politisk-religiøs ekstremisme som mulige konsekvenser.

Nyanseringer kan lett utebli i mediedekning og debatter når innvandrere og integrering er tema. For eksempel skilles det ikke alltid mellom dem som er født her i landet av innvandrerforeldre, og dem som selv har innvandret. For den sistnevnte gruppens del har den tiden man har bodd i Norge og de mulighetene man har hatt til å tilegne seg språk og kultur stor betydning for integreringen. Og ikke minst spiller den høyeste fullførte utdanningen en viktig rolle for *alle* når det gjelder videre utdanning eller arbeid, enten man har innvandret, er født i Norge av innvandrerforeldre eller er uten innvandrerbakgrunn. Av den grunn forutsetter studier av integrering at man kontrollerer for utdanningsnivå.

Oppvekst i Skandinavia

I denne artikkelen presenterer vi resultater fra en registerbasert, beskrivende analyse (se tekstboks om undersøkelsen) av unge personer i alderen 20-29 år med innvandrerbakgrunn bosatt i Norge, Sverige og Danmark per 4. kvartal 2010. Undersøkelsen skiller mellom innvandrere og den gruppen som er født i skandinaviske land av innvandrerforeldre (tidligere kalt etterkommere).

Den sistnevnte gruppens vei inn i utdanningsinstitusjoner og arbeidsliv blir ofte ansett som selve prøvesteinen på storsamfunnets inkludering av personer med innvandrerbakgrunn. I motsetning til dem som selv har innvandret, har de hatt hele sin sosialisering i sine respektive skandinaviske fødeland og gjennomført all obligatorisk skolegang der. Derfor knytter det seg en særskilt interesse til denne befolkningsgruppen, der mange nå står på terskelen til sitt voksne liv.

En beslektet gruppe er de som innvandret i barndommen, det vil si før utdanningsløpet var gjennomført. Mange av dem har likhetstrekk med de skandinaviske fødte med innvandrerforeldre hva sosialisering og skolegang angår. I vår analyse har vi inkludert unge mennesker som innvandret før de fylte 18 år, og som nå er mellom 20-29 år, som egen gruppe.

Bjørn Olsen

Om undersøkelsen

Artikkelen bygger på rapporten «Unge med innvandrerbakgrunn i Skandinavia. Hvor mange er i arbeid eller utdanning» som ble publisert av SSB i november 2012 på oppdrag av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (SSB 2012).

Undersøkelsen er en registerbasert beskrivende analyse av personer i alderen 20-29 år med innvandringsbakgrunn per 4. kvartal 2010, der sammenliknbare tall for Sverige og Danmark er hentet inn. Det er deltakelsen i arbeidsliv og utdanning som er i fokus i analysen. Vi tar for oss andelen i de ulike befolkningsgruppene som enten er i utdanning eller er sysselsatt. Til sammen utgjør de en prosentandel aktive i de respektive gruppene.

Bjørn Olsen er sosiolog og rådgiver ved Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk. (bjorn.olsen@ssb.no)

Befolkningsgrupper

Populasjonen omfatter dem som ved utgangen av statistikkåret 2010 var fra 20 til og med 29 år, og som alle er registrert bostatt i de skandinaviske landene. Det er tre befolkningsgrupper som inngår i analysen:

1) *Født i Norge, Sverige eller Danmark med to innvandrerforeldre.* Det vil si barn av foreldre der begge er innvandrere, men som selv er født i et av de skandinaviske landene. Gruppens landbakgrunn bestemmes som regel av morens fødeland, eventuelt farens. I vår undersøkelse er det landbakgrunnen fra følgende verdensregioner som er med:

Europa utenom EU/EØS, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New – Zealand. Når disse gruppene i de skandinaviske landene omtales under ett, går de under fellesbetegnelsen «skandinavisk fødte med innvandrerforeldre».

2) *Innvandrere ankommet Norge, Sverige og Danmark før de fylte 18 år.* Disse er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og innvandret til de skandinaviske landene (som oftest sammen med sine foreldre) før de fylte 18 år. Fødelandene til disse unge innvandrere begrenser seg også til verdensregionene ovenfor. Utenlandsfødte med én utenlandsfødt forelder regnes ikke som innvandrere.

3) *Uten innvandringsbakgrunn.* Det vil si befolkningen for øvrig mellom 20-29 år eller majoriteten som verken er innvandrere eller født av innvandrerforeldre. Innvandrere fra EU og Nord-Amerika etc. og norsk-dansk-/svenskfødt med innvandrerforeldre med denne landbakgrunnen holdes også utenfor her. De som har én utenlandsfødt forelder regnes imidlertid med blant dem uten innvandringsbakgrunn.

Med i undersøkelsen er personer i alderen 20-29 år med bakgrunn fra Asia, Afrika, Latin-Amerika og Europa utenom EU. De har enten innvandrerforeldre fra de nevnte regionene, eller er selv født der og har senere innvandret til Norge, Sverige eller Danmark. De med bakgrunn fra EU og EØS-landene, Nord-Amerika, Australia og New Zealand er holdt utenfor (se tekstboks om hovedgrupper og definisjoner).

En viktig sammenlikningsgruppe er den øvrige befolkningen i alderen 20-29 år, det vil si de som verken er innvandrere eller født av innvandrerforeldre, altså majoriteten. Hovedtema i analysen er deltakelsen i arbeidsliv og utdanning. Vi ser på prosentandelene for sysselsatte eller de som er under utdanning, som til sammen utgjør andel aktive i Norge, Sverige og Danmark.

Størrelsen på de tre befolkningsgruppene i undersøkelsen, er svært like i Norge og Danmark, mens de i Sverige har helt andre proporsjoner, slik tabell 1 viser. Den svenske majoritetsbefolkningen i alderen 20-29 år er for eksempel 1,8 ganger så stor som den norske, mens de to gruppene med innvandrerbakgrunn hver er omtrent 3,5 ganger så store som de norske. Når vi beregner de som har innvandrerbakgrunn i prosent av hele populasjonen mellom 20 og 29 år, kommer Norge og Danmark nokså likt ut med om lag 6 prosent, mens Sverige har nesten dobbelt så høy andel, nærmere 12 prosent.

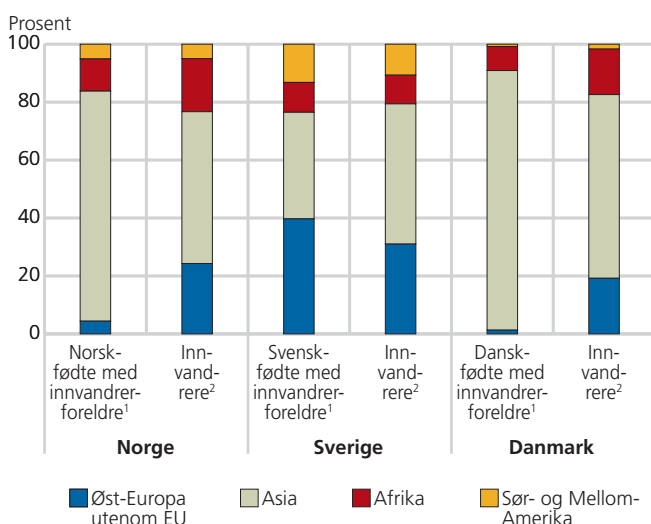
Flest har bakgrunn fra Asia

Før vi går inn på hovedresultatene, vil det være av interesse å se nærmere på hvordan befolkningsgruppene med innvandrerbakgrunn er sammensatt i Norge, Sverige og Danmark. Da de skandinaviske landene har noe ulike innvandringshistorikk og noe ulike mønstre, vil innvandrerne og deres skandinaviskfødte barn ha noe forskjellig gruppesammensetning når det gjelder landbakgrunn.

Blant dem som er 20-29 år og født av innvandrerforeldre i Norge og Danmark, har et overveldende flertall asiatisk bakgrunn (se figur 1), henholdsvis 80 og 90 prosent. Med andre ord blir de øvrige verdensregionene nokså marginale i disse befolkningsgruppene. I Sverige har de svenskfødte med innvandrerforeldre litt mer geografisk spredning i sin bakgrunn, med hovedtyngden på Øst-Europa utenom EU (40 prosent) og Asia (37 prosent).

Også i innvandrergruppene ser vi en asiatisk dominans, om enn ikke like sterk som blant de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre. Danmark har størst andel

Figur 1. Personer bosatt i Skandinavia, etter innvandringsbakgrunn og verdensregion. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosent

¹ Basert på morens landbakgrunn.

² Innvandret før fylte 18 år.

Kilde: Registerbasert befolkningsstatistikk fra SSB, SCB og DST.

unge innvandrere fra Asia med 63 prosent, mot 52 og 48 prosent i henholdsvis Norge og Sverige. De to sistnevnte landene har også et større innslag av østeuropeere i innvandrergruppen. Innvandrere fra Afrika utgjør en mindre andel av innvandrerbefolkningen i alle tre landene. Den latinamerikanske gruppen er ganske liten i Norge og helt marginal i Danmark, mens den i Sverige er noe større.

Det må understrekes at denne beskrivelsen begrenser seg til populasjonen mellom 20 og 29 år som innvandret før de fylte 18 år, og den gir dermed ikke noe fullstendig bilde av innvandrerbefolkningen i de skandinaviske landene. Dessuten er de med bakgrunn fra EØS-landene, Nord-Amerika, Australia og New Zealand ikke med i analysen.

Pakistansk og tyrkisk familiebakgrunn mest utbredt

De fleste skandinaviskfødte med innvandrerforeldre i vår populasjon har naturlig nok opphav i de mest etablerte innvandrergruppene i Skandinavia. For Norges vedkommende er de med pakistansk bakgrunn mest dominerende, med en andel på 37 prosent. Danskfødte med innvandrerforeldre er i enda større grad preget av én enkelt nasjonalitet, i det 45 prosent har foreldre med bakgrunn fra Tyrkia.

De svenskfødte med innvandrerforeldre har noe større spredning på nasjonalitetene. Tyrkia er også her den største gruppen med 23 prosent. Gruppen fra det tidligere Jugoslavia er den nest største, med 14 prosent. Når det gjelder innvandrerne i våre skandinaviske populasjoner, har de en mer heterogen sammensetning, og det er ingen nasjonaliteter som dominerer på samme måte som blant de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre.

For øvrig må det understrekes at særlig de norsk- og danskfødte med innvandrerforeldre utgjør relativt små grupper innenfor vår alderspopulasjon, med om lag 10 000 personer i hvert av landene (se tabell 1). Dermed vil de også bli sterkere preget av den gruppesammensetningen vi har sett, i motsetning til de svenskfødte med innvandrerforeldre som er en atskillig større gruppe på over 27 000 personer og dessuten mer heterogen. Ellers er de innvandrergruppene vi tar for oss, mer enn dobbelt så store som de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre i alle tre skandinaviske land.

Samme mønster, men noen nivåforskjeller

Når vi betrakter andelen aktive, det vil si dem som er i arbeid eller under utdanning i de tre befolkningsgruppene, ser vi klare fellestrekk mellom de skandinaviske landene. De to gruppene med innvandrerbakgrunn ligger noen prosentpoeng under den øvrige befolkningen i samme aldersgruppe med hensyn til andel aktive. Av disse to er det de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre som kommer nærmest majoriteten. Det er imidlertid noen forskjeller mellom de skandinaviske landene i aktivitetsnivået i alle tre befolkningsgrupper (se figur 2).

Norge og Sverige er mest like når vi ser på aktivitetsnivået i alle tre befolkningsgrupper vi omtaler her. For befolkningen uten innvandrerbakgrunn ligger de to landene på henholdsvis 87,5 og 85,6 prosent i arbeid eller utdanning, mens tilsvarende andel for de norsk- og svenskfødte med innvandrerforeldre er på 80,8 og 78,8 prosent. Hva innvandrerne andel angår, er likheten enda større mellom de to landene, med 75,7 (Norge) og 76,4 prosent (Sverige).

Tabell 1. **Personer bosatt i Skandinavia, etter innvandringsbakgrunn. 20-29 år. 4. kvartal 2010**

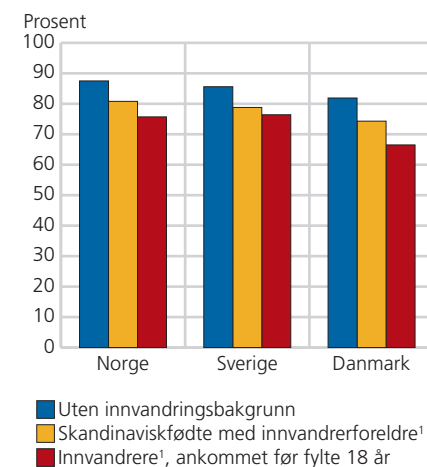
	Uten innvandringsbakgrunn	Skandinaviskfødte med innvandrerforeldre ¹	Innvandrere ² ankommet før fylte 18 år
Norge	514 685	10 241	24 623
Sverige	920 485	34 987	85 608
Danmark	530 759	9 000	24 348

¹ Med mor (eventuelt far) fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand.

² Med landbakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika og Oseania utenom Australia og New Zealand.

Kilde: Registerbasert befolkningsstatistikk fra SSB, SCB og DST.

Figur 2. **Andel aktive (sysselsatte eller i utdanning) bosatt i Skandinavia, etter innvandringsbakgrunn. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosent**

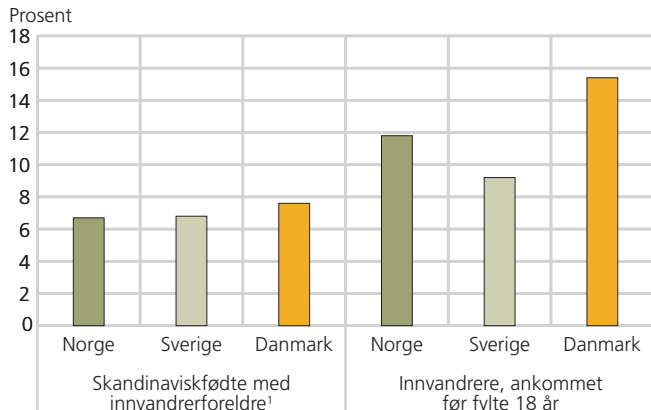

¹ Med bakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Kilde: Registerbasert statistikk fra SSB, SCB og DST.

For Danmark ligger andelene aktive i alle tre befolkningsgrupper noe under det norske og svenske nivået. Majoriteten ligger på om lag 82 prosent, mens de danskfødte med innvandrerforeldre har en andel aktive på 74,3 prosent. Størst forskjell ser vi imidlertid blant innvandrere, i og med at innvandrergruppen i Danmark er nede i 66,5 prosent aktive, det vil si nesten 10 prosentpoeng under innvandrergruppene i Norge og Sverige.

Figur 3. Forskjeller i andel aktive (i arbeid eller utdanning) mellom unge med innvandringsbakgrunn og majoriteten bosatt i Skandinavia. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosentpoeng

¹ Med bakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.
Kilde: Registerbasert statistikk fra SSB, SCB og DST.

Det må ellers nevnes at det er små kjønnsforskjeller i andel aktive innad i de tre befolkningsgruppene i alle tre skandinaviske land innenfor vår alderspopulasjon, 20-29 år. I den grad det forekommer kjønnsforskjeller, går de som regel i kvinners favør.

Avstanden til majoritetsbefolkningen

Et annen viktig dimensjon er ulikhetene i andel aktive mellom de to innvandrergruppene med innvandrerbakgrunn på den ene siden og majoriteten på den andre.

Som forventet er Norge og Sverige svært like når det gjelder avstanden mellom gruppen med innvandrerforeldre og majoriteten. Differansene er på henholdsvis 6,7 og 6,8 prosentpoeng, slik figur 3 viser. Danmark har noe større ulikhet med en forskjell på 7,6 prosentpoeng. Ser vi på innvandrere, er det Sverige som har minst avstand til majoriteten. Forskjellen er her på 9,2

prosentpoeng. I Norge er den på 11,8 prosentpoeng, mens danske innvandrere har størst avstand til gruppen uten innvandringsbakgrunn med 15,4 prosentpoeng.

Høyest andel med kun obligatorisk utdanning

Da høyeste fullførte utdanning står sentralt i denne undersøkelsen, er det viktig å få belyst befolkningsgruppene sammensetning når det gjelder utdanningsnivå i hvert av de skandinaviske landene, slik det er gjort i figur 4. Her ser vi blant annet at Sverige har en utdanningsprofil som skiller seg fra den vi kan observere i Norge og Danmark, noe som må relateres til ulike definisjoner av utdanningsnivå. I særlig grad gjelder dette grenseoppgangen mellom obligatorisk utdanning og mellomutdanning (videregående utdanning), der det svenske statistikkbyrået (SCB) legger terskelen for mellomutdanning lavere.

Følgelig inngår det grupper blant dem med mellomutdanning i Sverige som i Norge og Danmark befinner seg på obligatorisk nivå, noe som legger visse begrensninger på sammenlikninger med Sverige. Et fellestrekk ved alle de tre skandinaviske landene er imidlertid at innvandrere har høyest andel med kun obligatorisk utdanning, uansett definisjoner av utdanningsnivå. Deretter kommer de skandinaviskfødte med innvandrerforeldre. De aller fleste i vår populasjon har tatt utdanningen ved et lærested i det skandinaviske landet de enten er født i eller har innvandret til.

Utdanningsnivå skaper større ulikhet enn innvandrerbakgrunn

Det høyeste fullførte utdanningsnivået synes å ha større betydning for om man er i arbeid eller utdanning, enn innvandrerbakgrunnen i seg selv. Det går et klart skille mellom dem med kun obligatorisk utdanning med desidert lavest andeler aktive, og dem med fullført utdanning på mellomnivå eller

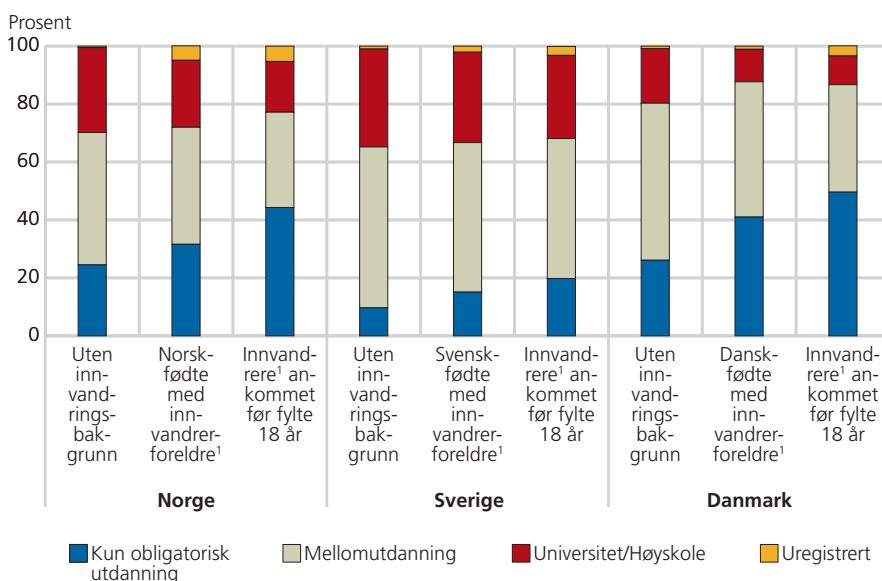
høyere. Dette skillet er like markant i alle tre befolkningsgruppene (også i majoritetsbefolkningen i samme alder), og det gjør seg like mye gjeldende i alle de tre skandinaviske landene (se figur 5).

Det går ellers tydelig fram av figuren at forskjellen mellom gruppen med mellomutdanning (videregående) og dem med høyere utdanning er atskillig mindre. Hovedskillet går følgelig mellom gruppen med kun obligatorisk utdanning og de øvrige gruppene på et hvilket som helst nivå over det obligatoriske.

Det er gruppen med kun obligatorisk utdanning som trekker gjennomsnittet ned i hver av de tre befolkningsgruppene. Da vi har sett at særlig innvandrere, men også til dels skandinaviskfødte barn av innvandrere mellom 20 og 29 år, har høyere andeler med kun obligatorisk utdanning enn majoritetsbefolkningen i samme aldersgruppe, er dette en viktig bakenforliggende årsak til mange av de ulikhetene i andel aktive vi har sett i figurene 2 og 3.

Forskjeller i utdanningsnivå synes dermed å skape større ulikhet enn innvandrerbakgrunn i seg selv i aldersgruppen 20-29 år i alle de tre skandinaviske landene. Forskjellene i andel aktive mellom lavt og middels/høyere utdannede innad i alle de tre befolkningsgruppene er på mellom 18 og omtrent 33 prosentpoeng, og er mye større enn de

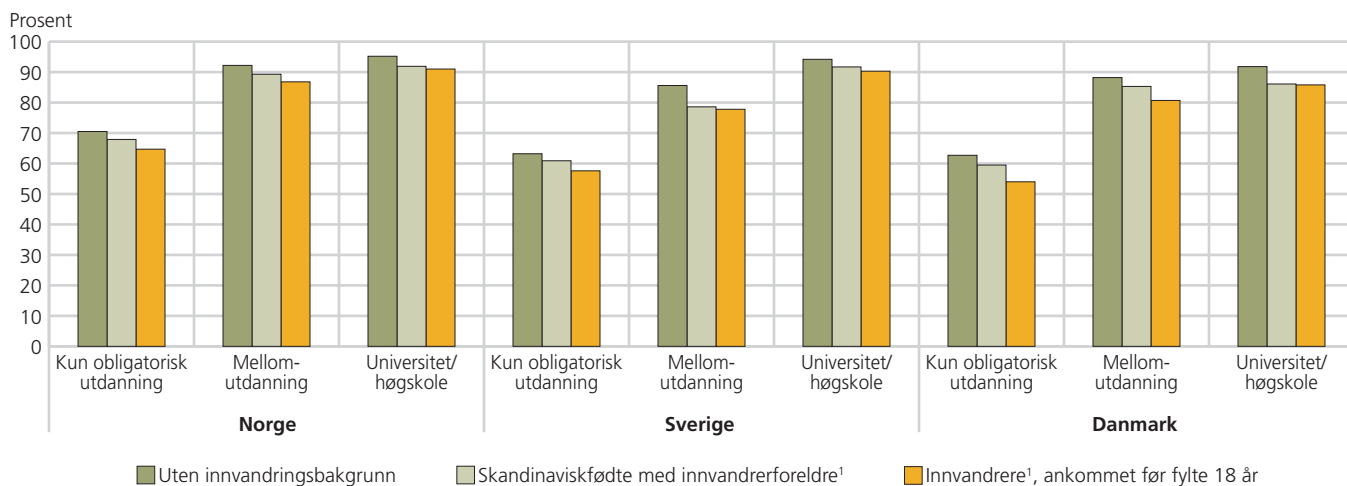
Figur 4. **Personer bosatt i Skandinavia, etter høyeste fullførte utdanningsnivå og innvandringsbakgrunn¹. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosent**

¹ Med landbakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Kilde: Registerbasert befolkningsstatistikk fra SSB, SCB og DST.

Figur 5. **Andel aktive (sysselsatte eller i utdanning) bosatt i Skandinavia, etter høyeste fullførte utdanning og innvandringsbakgrunn. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosent**

¹ Med bakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Kilde: Registerbasert statistikk fra SSB, SCB og DST.

ulikhetene vi ser mellom majoriteten og de to gruppene med innvandrerbakgrunn – på mellom 2,3 og 8,6 prosentpoeng – når vi sammenlikner personer på samme utdanningsnivå.

Som en følge av dette ser vi også at andelen i arbeid eller utdanning blant skandinaviskfødte med innvandrerforeldre og innvandrere som har fullført utdanning utover obligatorisk nivå, ligger høyt over majoriteten som kun har obligatorisk utdanning (fra 15 til over 28 prosentpoeng). Dette gjør seg like mye gjeldende i alle de tre landene.

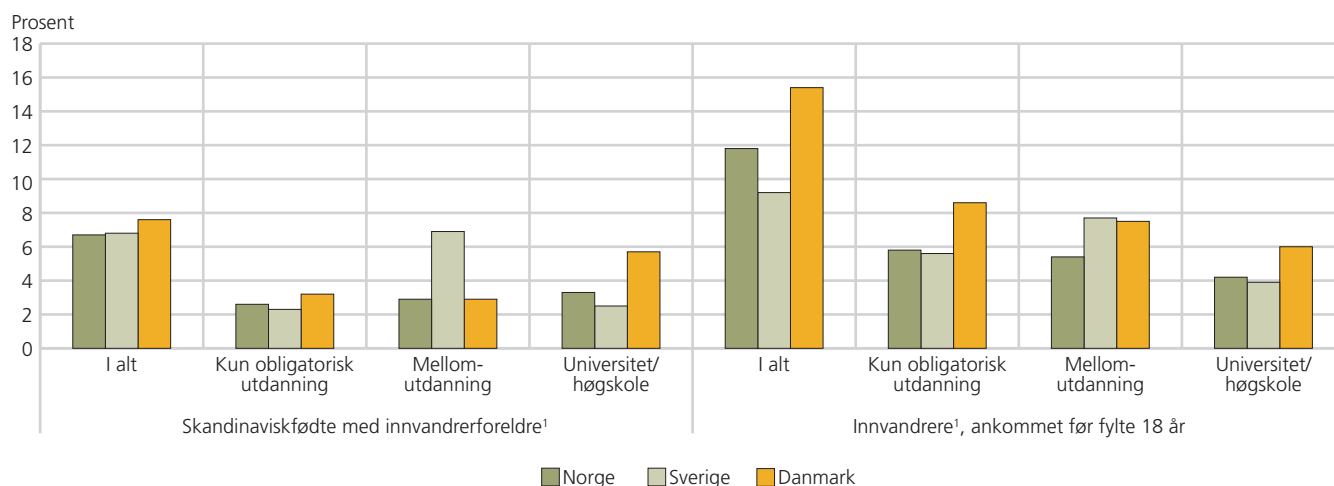
Avstanden til majoriteten blir mindre

Utdanning reduserer følgelig forskjellene i aktivitet mellom befolkningsgruppene. Figur 6 viser ulikheten i prosentpoeng (i forstørret målestokk) mellom de skandinaviskfødte og majoriteten, og innvandrere og majoriteten for gruppene samlet (i alt-søylene) samt for gruppene som befinner seg på samme utdanningsnivå. I de fleste tilfeller ser vi at forskjellene i forhold til majoriteten reduseres – som regel til under det halve – når det kontrolleres for utdanningsnivå.

Vi ser bare ett klart unntak fra dette mønsteret. Det gjelder svenskfødte med innvandrerforeldre som har mellomutdanning. De har omtrent samme avstand til majoriteten som svenskfødte med innvandrerforeldre sett under ett, uavhengig av utdanningsnivå. Dette må antakelig ses på bakgrunn av den vide definisjonen av mellomutdanning i Sverige, og den relativt store og heterogene gruppen vi får da.

Om vi ser bort fra denne gruppen, varierer forskjellene mellom skandinaviskfødte med innvandrerforeldre og majoriteten fra 2,3 til 5,7 prosentpoeng i de skandinaviske landene når vi tar hensyn til utdanningsnivå. For innvandrernes vedkommende er tilsvarende differanser på mellom 4 og 8,6 prosentpoeng. Med andre ord kan disse forskjellene i utgangspunktet relateres direkte til innvandrerbakgrunn.

Figur 6. Forskjeller i andel aktive (sysselsatt eller i utdanning) i forhold til majoriteten, etter utdanningsnivå og innvandringsbakgrunn. 20-29 år. 4. kvartal 2010. Prosentpoeng

¹ Med bakgrunn fra Øst-Europa utenom EU, Asia, Afrika og Sør- og Mellom-Amerika.

Kilde: Registerbasert statistikk fra SSB, SCB og DST.

For Norges del er det ikke mer enn rundt 3 prosentpoeng som skiller norsk-fødte med innvandrerforeldre og majoriteten i samme alder i andel aktive når vi forholder oss til dem på samme utdanningsnivå. For innvandrere er forskjellen på noe mellom 4 og 6 prosentpoeng.

Til sammenlikning er det for eksempel fra 21 til 26 prosentpoeng i forskjell mellom de lavt og middels/høyere utdannede innad i de to gruppene med innvandrerbakgrunn (se figur 5). Vi ser også at de med innvandrerbakgrunn i Norge som har utdanning på middels/høyere nivå, ligger mellom 16 og 21 prosentpoeng over majoriteten som kun har obligatorisk utdanning.

Fullføring av videregående er det avgjørende

De resultatene som er presentert her, indikerer at marginalisering av unge med innvandrerbakgrunn ikke kan sies å være noe særlig utbredt fenomen i de skandinaviske landene blant dem som er født i et skandinavisk land av innvandrerforeldre, eller som selv innvandret før de fylte 18 år. De ulikhetene i andelen aktive vi har sett i forhold til majoriteten, reduseres betraktelig når vi kontrollerer for utdanning.

Forskjellene utjevnes ikke helt ved kontroll for utdanning, men den ulikheten som vi kan knytte direkte til innvandrerbakgrunn, er betydelig mindre enn de ulikhetene som forskjeller i utdanningsnivå skaper. Den viktigste sosiale skillelinjen blant unge i Skandinavia synes å gå mellom dem som har fullført videregående skole, og dem som ikke har gjort det, uansett hvilken etnisk eller kulturell bakgrunn de måtte ha.

Datakilder

Tallmaterialet fra alle tre skandinaviske statistikkbyråer baserer seg på registerdata med referanse per 4. kvartal 2010. I registerdataene inngår befolkningsstatistikk, opplysninger om arbeidsstyrkestatus og utdanning (både igangværende og høyeste fullførte nivå).

Referanser

SSB (2012): *Unge med innvandrerbakgrunn i Skandinavia. Hvor mange er i arbeid eller utdanning*. Rapporter 2012/32, Statistisk sentralbyrå. (http://www.ssb.no/emner/06/01/rapp_201232/)

Deltidsarbeid – blir forskjellene utjevnet?

Kvinner har de siste 30 år utlignet mye av forskjellen med menn i hvor mange som er yrkesaktive. Tilsvarende utjevning har ikke skjedd i arbeidstid. 41 prosent av kvinner arbeider deltid, mot 13 prosent menn. Mange kvinner arbeider dessuten deltid over mange år. Kvinners yrkesvalg bidrar til forskjellene.

Helge Næsheim og
Ole Villund

Arbeidskraftundersøkelsen – AKU

SSBs arbeidskraftundersøkelser (AKU) er basert på intervjuundersøkelser av representative utvalg av befolkningen i alderen 15-74 år for å kartlegge deres tilknytning til arbeidsmarkedet. De er lagt opp etter mønster fra internasjonale organisasjoner som ILO og Eurostat (EUs statistiske byrå) når det gjelder definisjoner og spørsmålsutforming, slik at man sikrer sammenliknbarhet.

I løpet av de 40 årene (1972–2012) som Statistisk sentralbyrå har gjennomført arbeidskraftundersøkelser (AKU), har det skjedd store endringer på arbeidsmarkedet. Et markert utviklingstrekk er veksten i kvinners yrkesdeltakelse målt ved sysselsettingsandeler. Forskjellen på menns og kvinners yrkesdeltakelse har minnet vesentlig og er nå bare en fjerdedel av hva den var på 1970-tallet. På andre områder har det ikke skjedd en tilsvarende utjevning, for eksempel i andelen som jobber deltid og i yrkesvalg (som igjen kan påvirke deltidarbeid).

I denne artikkelen ser vi spesielt på deltidarbeid. Analysen er basert på bearbeiding av tall fra AKU og registerstatistikken over sysselsetting (se tekstboks). Spørsmålene som stilles, er om kvinner og menn har deltidarbeid i kortere perioder, eller om det er en mer varig tilpasning til arbeidsmarkedet, og om det er ulikheter mellom kjønnene. Muligheten for å jobbe deltid kan ha ført til at flere kvinner har kommet inn på arbeidsmarkedet, men et spørsmål er om dette varer ved, eller om det er en overgang til heltidsarbeid.

Høy deltakelse på arbeidsmarkedet for både kvinner og menn

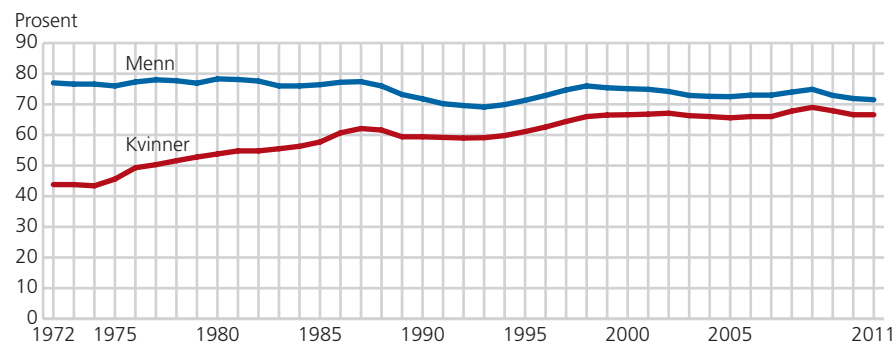
Syssettingen, det vil si andelen som har en inntektsgivende jobb, var 71,5 prosent blant menn og 66,6 prosent blant kvinner i 2011 ifølge AKU. Forskjellen mellom menn og kvinner var altså omtrent 5 prosentpoeng. På 1970-tallet var forskjellen rundt 30 prosentpoeng, på 1980-tallet rundt 20, og rundt 10 prosent på 1990-tallet. Som figur 1 viser, skyldes dette i all hovedsak sterk vekst i kvinners yrkesdeltakelse, mens menn samtidig har vist en svakt fallende andel i arbeid. Tallene forteller tydelig om økende likestilling på arbeidsmarkedet. Samtidig er det fortsatt store forskjeller på hvor mye kvinner og menn jobber – og hva de jobber med.

Helge Næsheim (t.v.) er samfunnsøkonom og seksjonssjef i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk. (helge.nome.naesheim@ssb.no)

Ole Villund er matematiker og seniorstatistikkraadgiver i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for arbeidsmarkedsstatistikk. (ole.villund@ssb.no)

Figur 1. Syssetling blant menn og kvinner. 1972–2011. Prosent

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Tre ganger så stor andel kvinner jobber deltid

Arbeidskraftundersøkelsen for 2011 viste at 41 prosent av sysselsatte kvinner og 13 prosent av sysselsatte menn jobbet deltid. Andelen som jobber kort deltid, var omtrent 17 prosent blant kvinner og omtrent 8 prosent for menn (figur 2). «Lang deltid» og «kort deltid» grupperes etter antall timer i uka (se tekstboks om begreper, side 26).

Mengden av arbeid måles ofte i utførte timeverk. I 1996 utførte kvinner til sammen nærmere 40 prosent færre timeverk enn menn. I 2011 var forskjellen i underkant av 30 prosent. Forskjellen i antall timer er altså atskillig større enn forskjellen på hvor stor andel av menn og kvinner som har en jobb. I 1996 jobbet menn over 9 timer mer per uke enn kvinner, i 2011 7 timer mer. Over 86 prosent av sysselsatte menn jobbet heltid, mens omtrent 59 prosent av sysselsatte kvinner jobbet heltid i 2011 (AKU).

Deltidsandelen etter aldersgrupper viser et klart felles mønster. Både for kvinner og menn er deltidsandelen klart høyest blant de yngste og eldste. Blant de yngste har mange deltidsarbeid ved siden av skolegang, mens deltid blant de eldste gjerne er knyttet til helsesituasjon og pensjon.

Samtidig finner vi klare kjønnsforskjeller også blant de yngste og eldste. For de yngste skyldes dette at menn raskere slutter i utdanning og går over i jobb, mens kvinner altså i større grad forsetter å studere i lengre tid med deltidsarbeid ved siden av. I aldersgruppen 30-54 år ser vi at det både blant kvinner og menn er en ganske stabil andel som jobber deltid, noe høyere blant kvinner i de årene det er vanligst med omsorg for småbarn. Her er deltidsandelen blant kvinner vel fire ganger høyere enn blant menn.

Figur 3 viser deltidsandeler for kvinner og menn i ulike aldersgrupper for året 2012. Arbeidskraftundersøkelsene gir ikke mulighet for å følge individene over flere år siden de som deltar i undersøkelsen, bare intervjues over en periode på to år. Dette kan vi imidlertid gjøre ved å bearbeide tall fra den registerbaserte sysselsettingsstatistikken.

Hvem blir værende i deltid?

Vi har fulgt de som var ansatt, i hvert år fra 2000 til 2010. De som hadde jobb i alle årene, har vi delt i to hovedgrupper. Den ene er de som hadde en heltidsjobb i utgangsåret, og den andre er de som hadde en deltidsjobb dette året. For begge grupper har vi sett på hvor mange som i tiårsperioden 2000-2010 hadde deltidsarbeid i mer enn fem av årene.

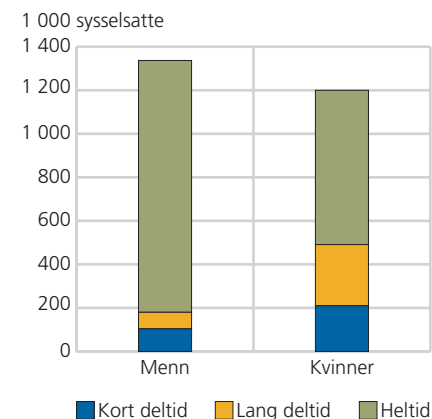
Av dem som hadde deltidsjobb i 2010, var det 52 prosent som hadde mer enn fem år med deltid i tiårsperioden. Blant kvinner var andelen nesten 60 prosent, mens for menn var den bare rundt 25 prosent.

Når vi ser på alle som hadde heltidsjobb i 2010, var det bare 4 prosent som hadde mer enn fem år med deltid i tiårsperioden, men det var

Om statistikken

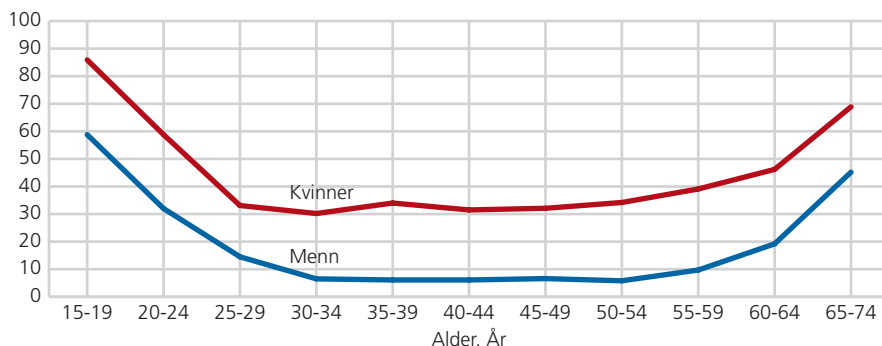
SSBs arbeidskraftundersøkelser (AKU) er basert på intervjuundersøkelser av representative utvalg av befolkningen 15-74 år for å kartlegge deres tilknytning til arbeidsmarkedet. De er lagt opp etter mønster fra internasjonale organisasjoner som ILO og Eurostat (EUs statistiske byrå) når det gjelder definisjoner og spørsmålsutforming, for å sikre sammenliknbarhet.

Figur 2. Sysselsatte menn og kvinner, etter avtalt arbeidstid. Antall i 1 000 personer. 2011

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Figur 3. Andel menn og kvinner som jobber deltid, av ansatte i alt for hver aldersgruppe. Årsgjennomsnitt for 2012. Prosent

Kilde: Arbeidskraftundersøkelsen, Statistisk sentralbyrå.

Viktige begreper

Avtalt arbeidstid betyr antall arbeidstimer i uka som den ansatte ifølge arbeidskontrakten skal være på arbeid. Eventuelt fravær fra arbeidet på grunn av sykdom eller ferie skal ikke trekkes fra, og overtid som ikke er fast avtalt, skal ikke legges til. For ansatte med avtale hvor timetallet varierer fra uke til uke, for eksempel som en følge av skift- eller turnusordning, eller uten noen arbeidstidsavtale, samt for selvstendige og familiearbeidere, regnes gjennomsnittlig arbeidstid for de siste fire ukene.

Heltid og deltid gjelder avtalt ukentlig arbeidstid. Arbeidstid på 37 timer og mer er heltid, det samme er arbeidstid på 32-36 timer i yrker hvor det regnes som heltid. Deltid er avtalt arbeidstid under 32 timer, og arbeidstid på 32-36 timer i yrker hvor dette ikke er heltid.

I en del statistiske tabeller er deltid gruppert i «kort deltid» (fra 1 inntil 20 timer per uke) og «lang deltid» (20 timer eller mer).

I den registerbaserte sysseissettingsstatistikken finnes ikke opplysninger om hva som regnes som normale heltidstimetall i hvert yrke. Når vi grupperer arbeidstid i registerdata, brukes derfor en enklere definisjon: 30 timer per uke eller mer regnes som heltid.

igjen klare kjønnsforskjeller. Blant kvinner var denne andelen mer enn 8 prosent. Blant menn jobbet under 2 prosent mer en fem år i deltidsstilling (se tekstboks om begreper).

Flere kvinner med høy utdanning kan utjevne forskjeller

Sysseissetting blant høyt utdannede er gjerne høyere enn for lavt utdannede. Dette gjelder begge kjønn. Hvor stor betydning har dette for andelen som jobbet deltid i mer enn fem år i perioden 2000-2010, og var det forskjeller mellom kjønnene?

Blant kvinner som startet med deltid og hadde grunnskole- eller videregående utdanning, jobbet henholdsvis 66 og 62 prosent mer enn fem år deltid. De tilsvarende tallene for kvinner med henholdsvis kort og lang (mer enn fire år) høyere utdanning var 48 og 34 prosent. For menn var forskjellene i antall år med deltid mye mindre mellom utdanningsnivåene. Og selv blant menn med bare grunnskoleutdanning hadde en lavere andel mer enn fem år med deltid, jamført med kvinner med lang høyere utdanning.

For dem som jobbet heltid i 2000, får vi derimot et noe annet bilde. Også her er det slik at forskjellene i utdanningsnivå blant kvinner betyr mye mer enn blant menn når det gjelder antall år man arbeider deltid. Men her er det slik at kvinner med høyere utdanning har en lavere andel med mer enn fem år deltid enn menn med utdanning på grunnskolenivå eller videregående skole. Siden utdanningsnivået blant kvinner øker mer enn blant menn, kan dette trekke i retning av at vi i framtiden kan få en viss utjevning av forskjellene mellom kvinner og menn også når det gjelder andelen som arbeider heltid.

Hvorfor jobber egentlig noen deltid?

Rent økonomisk har deltidsarbeid noen opplagte negative konsekvenser for den enkelte. Man får selvsagt lavere inntekt enn om man arbeider heltid. Men i tillegg vil det å arbeide deltid over mange år også bety lavere utbetalinger om man senere kommer i en situasjon hvor man har krav på dagpenger, er arbeidsledig, eller har krav på en ytelse som for eksempel uføretrygd. Selvsagt vil det også bety noe lavere alderspensjon om man har mange år med deltid.

Det er naturligvis ikke bare ulemper med deltidsarbeid. Det gir fremfor alt tid til andre aktiviteter enn lønnet arbeid. For unge vil dette typisk være å ha tid til å gjennomføre utdanning. I livsfasen hvor man har barn boende hjemme, vil en del foreldre ønske å ha mer tid til rådighet for å følge opp barna. For mange eldre setter egen helse eller eventuelt omsorg for ektefelle begrensninger i hvor mye man ønsker av lønnet arbeid.

Beslutninger om egen arbeidstid vil i tillegg for mange skje i forhold til ektefelles eller samboers arbeid. Dessuten kan man ikke uten videre regne med å få presis den arbeidstiden som man selv ønsker. Både menn og kvinner er avhengig av hvilke jobber arbeidsgiverne søker folk til.

Det er skrevet en god del om dette temaet. For eksempel diskuterer Svalund (2011) ufrivillig deltid spesielt, og finner at kvinner i større grad synes å være i en fastlåst situasjon. Kjelstad og Nymoen (2004) ser nærmere på årsaker til deltid, både selvvalgt og ufrivillig. Deres konklusjon er at årsakene til deltid er mer sammensatt for kvinner enn for menn.

I en nyere artikkel tar de samme forfatterne for seg to ulike forklaringsmodeller: jobben versus den sysselsatte (Kjelstad og Nymoen 2012). De finner størst forskjell mellom menn og kvinner i frivillig lang deltid. Kort frivillig deltid er mer preget av behovet for fleksibel arbeidskraft med lavere kompetansenivå. Deres analyse peker på at ufrivillig deltid er mer utbredt blant kvinner.

Næsheim og Lohne (2003) peker på en del grunner til at arbeidsgivere etterspør folk til deltidsjobber. Det kan være små virksomheter som har en del oppgaver hvor det ikke trengs en person på heltid for å få dem utført. I noen virksomheter har man åpningstider som gjør at det ikke passer at alle kan jobbe heltid. Innenfor helse- og sosialsektoren har man tilpasset bruken av arbeidskraft ut fra at svært mange kvinner har hatt ønske om deltid.

Tradisjonelle forskjeller i arbeidstid og yrker mellom kvinner og menn synes dermed å være tungt fundert i produksjonssystemer og arbeidstidsordninger i ulike næringer og yrker. Registerbasert sysselsettingsstatistikk for 2011 viste at det er store forskjeller mellom kvinner og menn etter hvilke næringer de jobber i. I pleie- og omsorgsnæringen var over 86 prosent av de sysselsatte kvinner. I industribedrifter var mindre enn en fjerdedel kvinner. I bygge- og anleggsvirksomhet var kun 8 prosent av de sysselsatte kvinner (registerbasert sysselsettingsstatistikk).

Dette er med på å bidra til at i 2001 svarte rundt 115 000 i arbeidskraftundersøkelsene at de ønsket en lengre arbeidstid enn den de har. Av disse var det 70 000 som også aktivt hadde forsøkt få slikt arbeid uten at de hadde lyktes.

Tilnærming på sikt?

Kvinner har gjennom mange år nærmet seg menn når det gjelder det å delta i arbeidslivet. Men fortsatt er det slik at kvinner i mye større grad enn menn arbeider deltid. Blant kvinner synes også deltidsarbeid å være en vanlig tilpasning til arbeidsmarkedet over tid. Blant menn pågår deltidsarbeid for de fleste over en kortere periode.

Det at stadig flere kvinner i dag velger høyere utdanning, og at høyere utdannet arbeidskraft i større grad arbeider mer heltid, tilsier at man på sikt vil få en tilnærming mellom kvinner og menn. Men om kvinnene fortsatt velger typisk kvinnedominerende utdanninger og senere yrker, vil utjevningen mellom kvinner og menn gå tregere.

Registerbasert sysselsettingsstatistikk

Artikkelen baserer seg en undersøkelse hvor det er koblet sammen og analysert data som allerede er samlet inn og bearbeidet. Hovedkilden er data brukt til den offisielle registerbaserte sysselsettingsstatistikken. Vi gjennomførte altså ikke en egen spørreundersøkelse, men gjenbrakte data som kommer fra ulike administrative registre.

Resultatene fra undersøkelsen ble levert som en del av en større utredning for Likestillingsutvalget, et offentlig utvalg for likestillingspolitikk med utgangspunkt i livsløp, etnisitet og sosioøkonomisk klasse. Målet med utredningen var å legge grunnlaget for en helhetlig og kunnskapsbasert likestillingspolitikk. Mandatet nevnte spesielt registerdata som en viktig informasjonskilde. Utvalget ble opprettet i 2010 og la fram sin utredning for Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i 2012.

Hovedkildene for sysselsettingsinformasjon er arbeidstakerdata fra NAV samt lønns- og likningsdata fra Skatteetaten, mens andre registre brukes for å hente tilleggsinformasjon, for eksempel om utdanning.

Statistikken for sysselsetting gjelder bosatte 15-74 år og gjelder for 4. kvartal hvert år. Telleenheten er personer. I de tilfellene der en person har flere jobber, er det valgt ut en hovedjobb. For ansatte som er rapportert til Aa-registeret (NAVs arbeidstakerregister) har vi informasjon om avtalt arbeidstid, antall timer per uke.

Til oppdraget valgte vi ut bosatte i alderen 15-56 år som har vært sysselsatt hvert år i perioden fra og med 2000 til og med 2010, til sammen 1 094 846 personer. Av disse jobbet 245 329 deltid i 2000.

For å sammenlikne grupper bruker vi informasjon fra registerne: kjønn, alder, utdanning, landbakgrunn og arbeidstid i startåret. Ved å koble sammen data fra flere år beregnet vi antall ganger med deltidsjobb i perioden 2000-2010. Disse beregningene sier ikke noe om rekkefølgen på når man har deltid eller heltid i perioden, for eksempel om man er på vei ut av eller inn i arbeidsmarkedet.

Vi bruker data som kun gjelder for en referanseuke i 4. kvartal hvert år. Når en person for eksempel jobber deltid «to år på rad» er det ikke helt riktig å si «to år med deltid» fordi strengt tatt vet vi ikke om arbeidstiden har vært konstant i perioden.

Referanser

Arbeidskraftundersøkelsen: (www.ssb.no/aku)

Arbeidskraftundersøkelsen, yrkesfordeling: (www.ssb.no/yrkeaku)

Kjelstad, R. og Nymoen E.H. (2004): *Kvinner og menn i deltidsarbeid*, Rapporter 2004/29, Statistisk sentralbyrå.

Kjelstad, R. og Nymoen E.H. (2012): «Part-time work and gender: Worker versus job explanations», *International Labour Review*, Vol. 151 (2012), No. 1-2.

Lønnsstatistikk, alle ansatte: (www.ssb.no/lonnansatt)

Registerbasert sysselsettingsstatistikk: (www.ssb.no/regsys)

Svalund, J. (2011): *Undersysselsetting og ufrivillig deltid*, FAFO-rapport 2011:34.

Næsheim H. og Lohne Y. (2003): *Kartlegging av bruken av deltid i arbeidslivet*, Rapporter 2003/22, Statistisk sentralbyrå.

Interessa for økologisk mat aukar

Stadig meir økologisk mat blir selt i Noreg. I 2012 var det ein samla omsetnad av økologiske matvarer på om lag 1,45 milliardar kroner, ein auke på 17 prosent frå året før. Sidan 2006 har omsetnaden i daglegvarehandelen auka med 142 prosent. Samanlikna med dei andre nordiske landa ligg Noreg på sisteplass i omfang av økologisk matproduksjon. Berre 3,5 prosent av mjølka og 0,9 prosent av kjøttet var økologisk i 2012.

Anne Snellingen Bye og
Anne Ingun Løvberget

Datagrunnlag

Denne artikkelen byggjer på kapitlet om økologisk jordbruk i Statistisk sentralbyrås rapport *Jordbruk og miljø – Tilstand og utvikling 2012* (Bye mfl. 2012). I tillegg til at vi har henta tal frå jordbruksstatistikken til Statistisk sentralbyrå, er det henta tal frå Statens landbruksforvaltnings rapport *Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer 2012* (SLF 2013) og statistikk frå kontroll- og godkjenningsorganet Debio (Debio 2013).

▼ Debio godkjent

Interessa for økologisk mat, utan bruk av sprøytemiddel og kunstgjødsel, aukar internasjonalt. Denne utviklinga er tydeleg også i Noreg. Økologisk jordbruk inngår i den generelle satsinga på miljø, og forbrukaranes interesse for ø-merka mat er stadig større.

Økologisk jordbruk byggjer på ein del føresetnader:

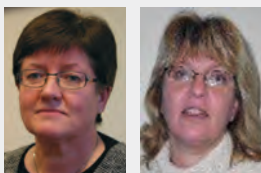
- Ingen bruk av kunstgjødsel eller kjemisk/syntetisk plantevern
- Eit mest mogleg variert vekstskifte
- Plantedyrkinga skal leggjast opp førebyggjande mot ugras, sjukdommar og skadedyr
- Mest mogleg resirkulering av organisk materiale
- Balanse mellom areal og husdyrhald med omsyn til fôrproduksjon og bruk av husdyrgjødsel

Framleis langt fram til målet

Regjeringa har som mål at 15 prosent av matproduksjonen og 15 prosent av matforbruket i Noreg skal vere økologisk i 2020. Målsetjinga om økologisk matproduksjon inneber at det skal drivast økologisk produksjon på 15 prosent av det samla norske jordbruksarealet, og at 15 prosent av det samla husdyrhaldet skal vere økologisk. Både norske og importerte matvarer inngår i målsetjinga om 15 prosent forbruk av økologiske matvarer i 2020, sett i forhold til totalomsetnaden i kroneverdi for varer som har eit økologisk alternativ.

I 2012 blei det produsert meir økologisk mjølk enn i 2011, medan den økologiske produksjonen av kylling og egg blei betydelig redusert. Kjøttproduksjonen av storfe, sau/lam og svin gjekk noko tilbake. Tal for økologisk produksjon av frukt og grønt manglar på grunn av avgrensa tilgang til data.

Det blei produsert 53,9 millionar liter økologisk mjølk i 2012, og dette utgjorde 3,5 prosent av den totale mjølkeproduksjonen. Produksjonen av økologiske egg var 2 047 tonn, også det 3,5 prosent av den totale produksjo-

Anne Snellingen Bye (t.v.) er seniorrådgjevar i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for primærnæringsstatistikk. (anne.snellingen.bye@ssb.no)

Anne Ingun Løvberget er førstekonsulent i Statistisk sentralbyrå, Seksjon for primærnæringsstatistikk. (anne.ingunn.lovberget@ssb.no)

Økologisk produksjon, foredling, import og omsetnad

I Noreg er økologisk matproduksjon og merking av mat regulert av økologiforskrifta. Forskrifta er fastsett av Landbruks- og matdepartementet, og er basert på EU-standard for økologisk produksjon. Mattilsynet er tilsynsmyndigheit, og har delegert ansvaret for tilsynet til Debio. Økologiforskrifta skal sikre at alle krav til økologisk produksjon blir følgt. Norske gardsbruk med økologisk produksjon blir kontrollert årleg og godkjent av Debio. Debio har òg ansvaret for kontroll og godkjenning av verksemder innanfor foredling, import og omsetnad av økologiske varer. Alle økologiske matvarer skal vere godkjende av Debio, dette er ein føresetnad for å bruke ø-merking i marknadsføringa.

nen. Av samla kjøttproduksjon på totalt 232 000 tonn i 2012 utgjorde det økologiske berre 0,9 prosent. Delen økologisk produksjon varierte frå 2,4 prosent for sau/lam til 0,3 prosent for svin (sjå figur 1). Produksjonen av økologisk kjøtt gjekk ned frå 2011 til 2012. For økologisk kylling blei produksjonen i 2012 halvert samanlikna med 2011.

Produksjon av økologisk korn har vore stabil dei seinare åra og utgjør om lag 1,1 prosent av den totale kornproduksjonen.

Lite endring i talet på økologiske verksemder og produkt

Etter fleire år med vekst innanfor foredling, import og omsetnad av økologiske produkt har talet på verksemder og økologiske produkt gått noko ned dei siste tre åra. Frå toppåret i 2009, då Noreg hadde 803 verksemder, har talet gått ned til 736. Godkjente ø-merka produkt gjekk ned frå 5 700 i 2009 til om lag 5 200 i 2012. Frå 2011 til 2012 var det ein liten auke i talet på godkjende ø-merka produkt (sjå figur 2).

Fleire kjøper ø-produkt – spesielt meierivarer og grønsaker

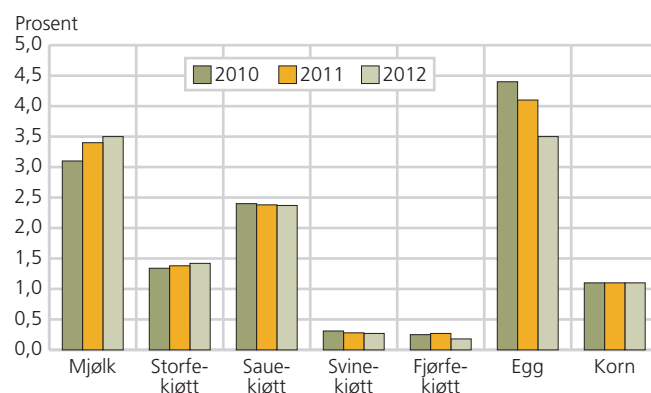
Omsetnaden av økologiske matvarer har auka mykje dei siste åra, til 1,45 milliardar kroner i 2012, ein auke på 17 prosent frå året før (sjå figur 3). Daglegvarehandelen hadde om lag 81 prosent av den økologiske omsetnaden. Andre salskanalar, som direkte sal på Bondens marknad, sal frå grossist til storhushald, abonnementsordningar og bakeri stod for 19 prosent av den økologiske omsetnaden. Bondens marknad hadde ein omsetnad på 7,4 millionar kroner i 2012, ein vekst på 41 prosent frå året før.

Omsetnaden av økologiske varer i daglegvarehandelen utgjorde om lag 1,2 prosent av total omsetnad for varer som har eit økologisk alternativ.

For varegrupper som er viktige innanfor norsk landbruksproduksjon, var det meieriprodukt som hadde størst økologisk omsetnad i daglegvarehandelen, med 257 millionar kroner. Deretter følgde grønsaker/poteter med 211 millionar kroner og kornprodukt/bakevarer med 118 millionar. Omsetnaden av egg og kjøtt var på høvesvis 103 og 57 millionar kroner. Størst prosentvis auke i omsetnaden frå 2011 til 2012 hadde kjøtt, med 140 prosent.

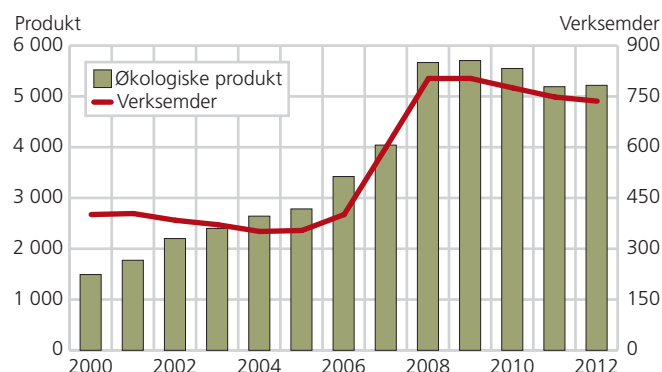
I 2012 utgjorde det økologiske salet 1,7 prosent av det totale salet for meieriprodukt, 2,2 prosent for grønsaker/poteter, 0,9 prosent for kornprodukt/bakevarer, 5,3 prosent for egg og 0,3 prosent for kjøtt.

Figur 1. Del økologisk produksjon av totalproduksjon for mjølk, kjøtt, egg og korn. 2010-2012. Prosent

Kjelde: Statens landbruksforvaltning.

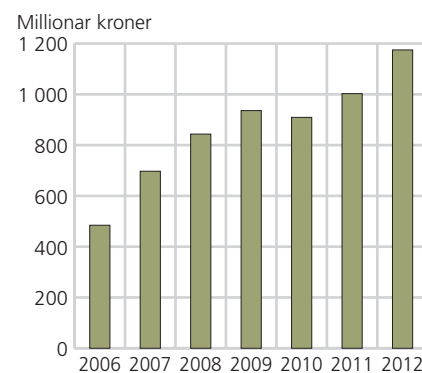
Figur 2. Utvikling av godkjende økologiske produkt og talet på verksemder som foredlar, importerer og omset økologiske produkt. 2000-2012

Kjelde: Debio.

Figur 3. Omsetnad av økologiske matvarer i daglegvarehandelen. 2006-2012. Millionar kroner

Kjelde: Statens landbruksforvaltning.

Figur 4. Del økologisk omsetnad av total omsetnad (verdi) i daglegvarehandelen for utvalde produkt. 2010-2012. Prosent

Kjelde: Statens landbruksforvaltning.

Kjøper barnemat for 140 millionar kroner årleg

Økologisk barnemat har hatt stor vekst i salet dei siste to åra. Barnemat omfattar ferdig barnemat på glas, graut og anna som i daglegvarehandelen blir definert som barnemat. Frå 2010 til 2012 auka den årlege omsetnaden av økologisk barnemat frå 70 millionar kroner til 140 millionar kroner. Salet av økologisk barnemat utgjorde 23 prosent av det totale salet av barnemat i 2012 (sjå figur 4).

Salet av økologiske matvarer omfattar både varer produsert i Noreg og import. Per i dag finst det ikkje noko samla oversyn over import av økologiske varer fordi tollsystemet i liten grad skil mellom økologiske varer og varer som ikkje er økologiske.

Færre driv økologisk

Av 44 670 jordbruksbedrifter i 2012 hadde 2 577, eller 5,8 prosent, godkjend økologisk drift. Det var 148 bedrifter færre enn året før (sjå figur 5). Kvart år er det nye jordbruksbedrifter som legg om til økologisk produksjon. Samstundes er det nokre som går tilbake til konvensjonell drift, eller som legg ned drifta. Talet på jordbruksbedrifter med økologisk produksjon var høgast i 2009, med 2 851 einingar.

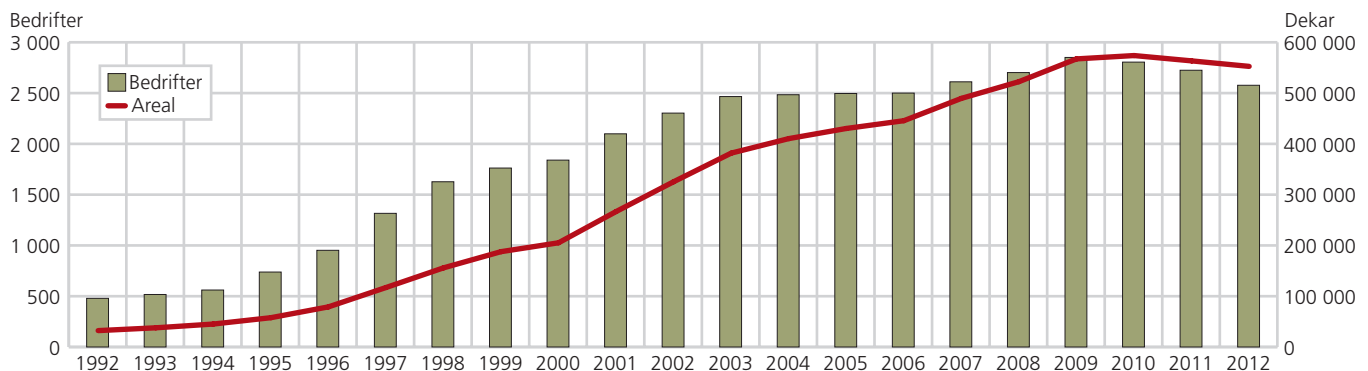
Har veksten stoppa opp?

Det økologiske jordbruksarealet har stige jamt kvart år heilt frå denne forma for jordbruk blei lagt under reglar og kontrollordningar i 1986. Men i 2012 stoppa auken, og det økologiske arealet på 502 000 dekar var det same

Jordbruksbedrift

Ei jordbruksbedrift er ei verksemd med jordbruksdrift, medrekna hagebruk og husdyrhald. Bedrifta omfattar alt som blir drive som ei eining under ei leing og med felles bruk av produksjonsmidlar. Jordbruksbedrifta er uavhengig av kommunegrenser.

Figur 5. Jordbruksbedrifter med økologisk drift og økologisk areal i drift og karensareal. 1992-2012

Kjelde: Debio og Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

som i 2011, slik figur 6 viser. Likevel aukar det økologiske arealet per bedrift, sidan talet på jordbruksbedrifter med økologisk drift har gått ned dei siste åra.

Økologisk dyrka jord omfatta 5,1 prosent av et det totale jordbruksarealet i drift på til saman 9,92 millionar dekar i 2012. Eng, beite og andre førvekstar utgjorde størsteparten av det økologiske arealet med 82 prosent, medan korn blei dyrka på 16 prosent. Potet, grønsaker, frukt og bær blei dyrka på 1,2 prosent av det totale økologiske arealet.

Det var stor nedgang i det såkalla karensarealet frå 2009 til 2011 (sjå tekstboks). Det gjekk ned frå 127 000 dekar til 59 000 dekar. Karensarealet i 2012 var om lag 50 000 dekar. Summen av økologisk areal og karensareal utgjorde 5,6 prosent av alt jordbruksareal i drift, det same som i 2011.

Økologisk husdyrhald har lite omfang. Frå 2011 til 2012 auka talet på økologiske storfe, svin og verpehøns på norske gardsbruk, medan talet på økologiske sauar gjekk tilbake. Sau og storfe hadde dei høgaste delane med økologisk produksjon, høvesvis 4,5 prosent og 3,5 prosent av totalt tal dyr. For svin var 0,3 prosent av dyra økologiske, medan delen for slaktekylling berre var 0,05 prosent.

Trøndelag satsar mest

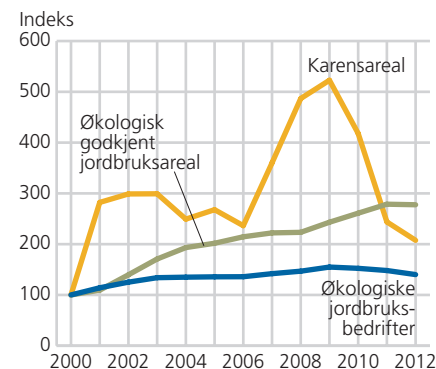
Dei to Trøndelagsfylka har mest økologisk areal. Til saman hadde dei 28 prosent av det økologiske arealet i Noreg. I Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag var høvesvis 9,6 og 9,4 prosent av jordbruksarealet økologisk. Tilsvarende tal for eit viktig jordbruksfylke som Rogaland var berre 0,7 prosent.

Det er stor variasjon i storleiken på økologisk areal på kommunenivå. I 2012 hadde 38 kommunar meir enn 15 prosent av jordbruksarealet med økologisk drift. På kommunetoppen var Stordal i Møre og Romsdal, der halvparten av jordbruksarealet var økologisk (sjå figur 7).

Karensareal

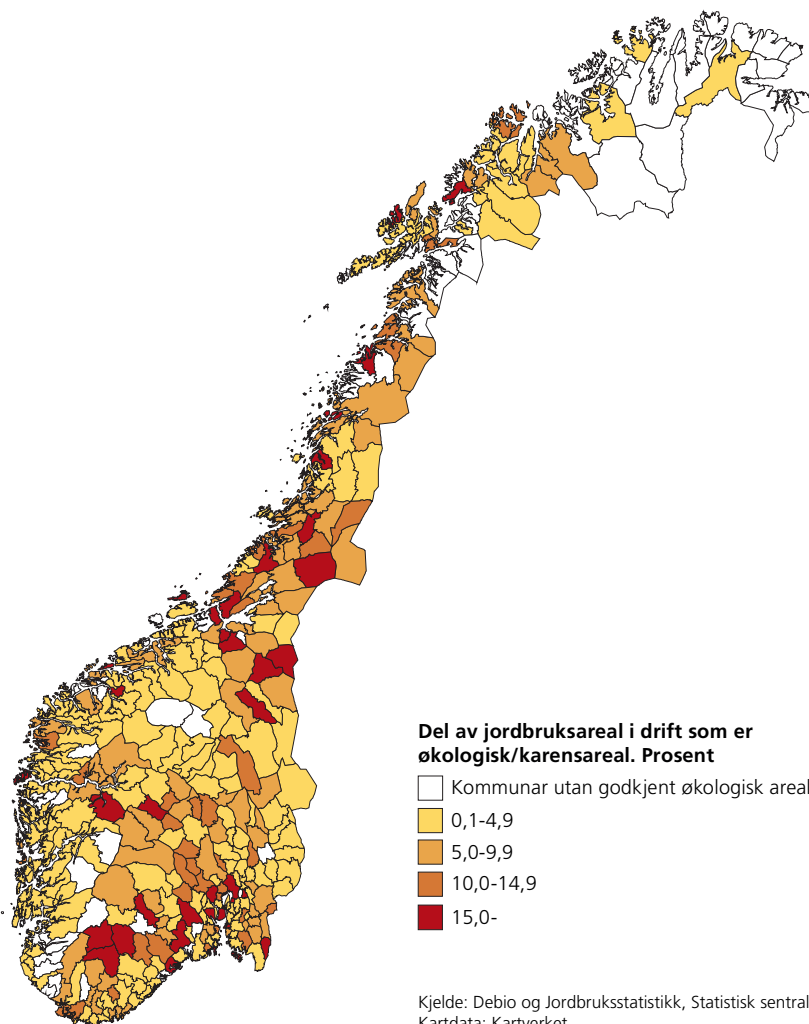
Karens er omleggingsperioden frå konvensjonell drift og fram til arealet eller produksjonen er godkjent som økologisk. Karensareal er jordbruksareal påbegynt omlagt, men ennå ikkje godkjent som økologisk drive jordbruksareal. I 2006 blei karensperioden endra frå eitt til to år. For frukt og bær er karensperioden tre år.

Figur 6. Utvikling i talet på økologiske jordbruksbedrifter, økologisk godkjent jordbruksareal og karensareal. 2000=100

Kilde: Debio og Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.

Figur 7. Økologisk godkjent areal og karensareal som del av jordbruksareal i drift, etter kommune. 2012. Prosent

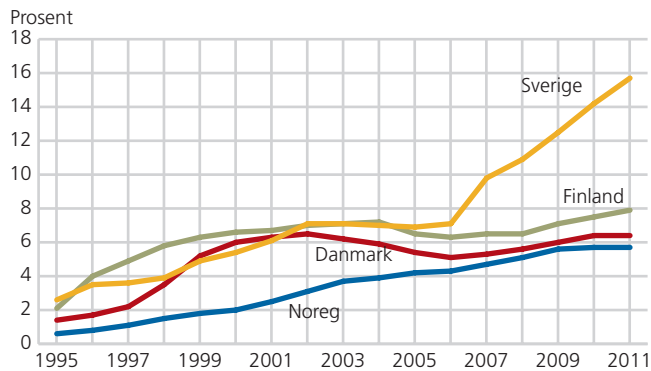

Del av jordbruksareal i drift som er økologisk/karensareal. Prosent

- Kommunar utan godkjent økologisk areal
- 0,1-4,9
- 5,0-9,9
- 10,0-14,9
- 15,0-

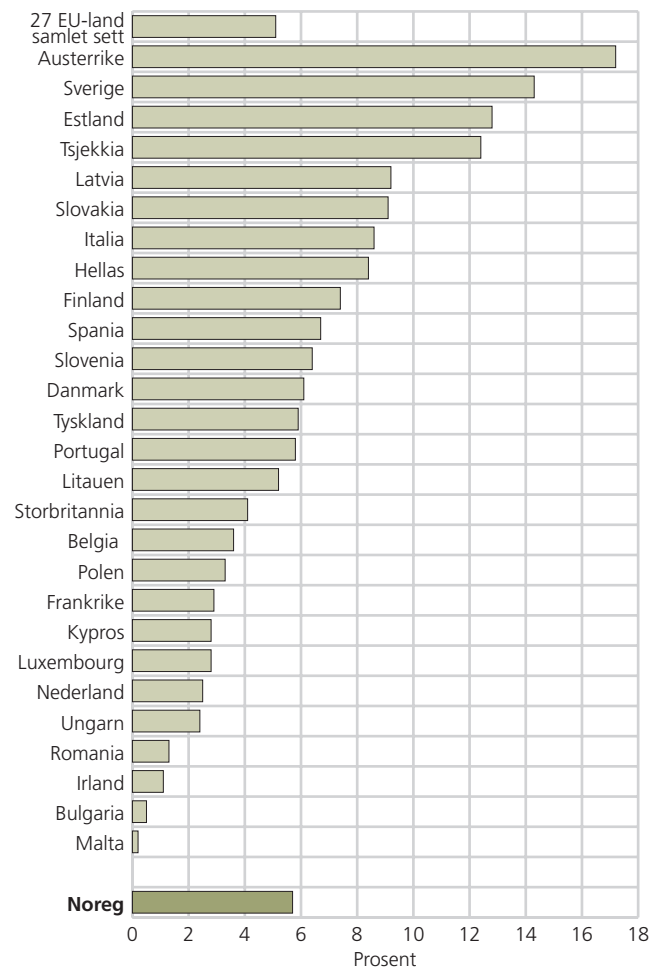
Kjelde: Debio og Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå.
Kartdata: Kartverket.

Figur 8. Del godkjent økologisk areal og karensareal av totalt jordbruksareal i drift i dei nordiske landa. 1995-2011. Prosent

Kjelde: Noreg: Debio og jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå;
Sverige: KRAV og jordbruksstatistikk, Statistiska centralbyrån og Jordbruksverket;
Danmark: Plantedirektoratet og jordbruksstatistikk, Danmarks Statistik;
Finland: KTTK/Evira og jordbruksstatistikk, Tike.

Figur 9. Del godkjent økologisk areal og karensareal av totalt jordbruksareal i drift i 27 EU-land og Noreg. 2010. Prosent

Kjelde: Eurostat.

Mange av kommunane med høg del økologisk jordbruksareal har totalt sett lite jordbruksareal i drift. Ringsaker, Steinkjer, Levanger og Nes, som hadde mest jordbruksareal i drift av alle kommunane i 2012, dyrka økologisk på høvesvis 7, 8, 9 og 4 prosent av arealet.

Austerrike og Sverige på økotoppen i Europa

Sidan 2005 har Sverige hatt størst del økologisk areal i Norden, inkludert karensareal. Frå 2005 til 2011 auka den svenske prosentdelen frå 6,9 til 15,6. Både Finland og Danmark hadde ein nedgangsperiode frå 2004 til 2006, men har hatt ein auke i åra etterpå (sjå figur 8). Sjølv om økologisk jordbruksareal i Noreg har vore i jamn vekst, låg framleis Noreg med sine 5,6 prosent i 2011 på botn blant dei nordiske landa.

Innanfor EU27-landa var det Austerrike som hadde størst del økologisk areal i 2010, om lag 17 prosent. Sverige følgde etter med 14 prosent. Gjennomsnittet for alle land i EU27 var om lag 5 prosent (sjå figur 9).

Noreg plasserer seg nokså lågt i europeisk samanheng i satsinga på økologisk produsert mat. Slik tala frå Eurostat viser, ligg Noreg etter ei rekkje av dei såkalla nye EU-landa og land som Italia, Hellas, Spania og Tyskland, men litt over gjennomsnittet for heile EU.

Tal frå publikasjonen *The World of Organic Agriculture 2013* utarbeidd av Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick (Sveits) viser at dei totale økologiske landbruksareala (inkludert karensareal) i verda var på 372 millionar dekar i 2011. Av dette låg om lag 29 prosent i Europa. På verdsbasis auka det økologiske arealet med 0,6 prosent frå 2010 til 2011, medan auken i Europa var på 6,3 prosent.

Referansar

Bye, A., Aarstad, P., Løvberget, A. og Høie, H. (2012): *Jordbruk og miljø. Tilstand og utvikling 2012*, Rapport 39/2012, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/natur-og-miljo/artikler-og-publikasjoner/jordbruk-og-miljo-2012>)

Debio (2013): *Statistikk 2012*. Debio, Bjørkelangen. (<http://www.debio.no/>)

Eurostat (2012): *Agriculture, fishery and forestry statistics. Main results 2010-11*. (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>)

Jordbruksstatistikk, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/stjord>)

Landbruks- og matdepartementet: *Forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler*. (<http://www.lovdata.no/for/sf/ld/ld-20051004-1103.html>)

Landbruks- og matdepartementet (2009): *Økonomisk agronomisk-økologisk!* (http://www.regjeringen.no/upload/LMD/Vedlegg/Brosjyrer_veiledere_rapporter/Handlingsplan_økologisk_200109.pdf)

Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick (Sveits): *The World of Organic Agriculture 2013*. (<http://www.organic-world.net/2413.html>)

Rognstad, Ole og Steinset, Trond Amund (2012): *Landbruket i Norge 2011*, Statistiske analyser 132, Statistisk sentralbyrå. (<http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/landbruket-i-norge-2011>)

SLF (2013): *Produksjon og omsetning av økologiske landbruksvarer. Rapport for 2012*, SLF-rapport nr. 12/2013, Statens landbruksforvaltning. Oslo. (<http://www.slf.dep.no/>)

Siden sist

All ny statistikk publiseres som artikler på ssb.no. Vi presenterer nedenfor et utvalg av disse artiklene, som er gitt ut etter forrige utgave av Samfunnsspeilet.

11. april 2013

Familier og husholdninger, 1. januar 2013

32 700 flere husholdninger i 2012

Antallet husholdninger økte med 32 700 i løpet av 2012. Det er nå 2 259 000 privathusholdninger i Norge. Det er mest vanlig å bo i en husholdning med to, og dernest en med fire personer, men også mange bor alene.

Økningen på 32 700 husholdninger i løpet av 2012 skyldes i hovedsak at vi i løpet av 2012 ble 65 400 flere personer her i landet, samtidig som gjennomsnittlig husholdningsstørrelse bare sank litt, fra 2,22 til 2,21 personer. Det er mest vanlig å bo i en husholdning med to personer, og en firedel av de bosatte gjør det. En nesten like stor andel, 23 prosent, bor i husholdninger med fire personer.

Også mange aleneboere

Tredje vanligst er det å bo alene, noe 18 prosent av alle personer som er bosatt i en privathusholdning gjør. Denne andelen har økt gradvis over lang tid, mest mellom 1960 og 1990. Mens bare 2 prosent bodde alene i 1920, var andelen 4 prosent i 1960 og 14 prosent i 1990.

Det er nå 896 000 enpersonhusholdninger i Norge. Det betyr at nær 40 prosent av husholdningene nå består av bare én person, slik som de siste par årene. Oslo har høyest andel enpersonhusholdninger med over 52 prosent. I 15 små kommuner, hvorav de fleste i Finnmark og ellers i Nord-Norge, bor det også bare én person i nær halvparten av husholdningene. Høyt på listen finner vi også Bergen og Trondheim med nær 45 prosent enpersonhusholdninger. 25 kommuner har en andel som er lavere enn 30 prosent. Kommuner med den laveste andelen enpersonhusholdninger finner vi hovedsaklig i omlandet til de store byene Bergen, Oslo, Trondheim og Stavanger. I disse kommunene består bare mellom

25 og 30 prosent av husholdningene av én person.

Unge aleneboende i byene

Gjennomsnittsalderen til de aleneboende i Norge er nå 52 år, 58 år for kvinner og 46 ½ år for menn. Det er de mange aleneboende enkene som drar opp snittalderen for kvinner, ettersom det blant bosatte 75 år og over er mer enn fire ganger så mange enker som enkemenn. De yngste aleneboende finner vi i Oslo, Trondheim, Tromsø, Ås, Stavanger og Bergen. Gjennomsnittsalderen for begge kjønn under ett ligger her mellom 45 og 48 år. Høyest gjennomsnittsalder blant de aleneboende finner vi i utkantkommuner, der Røyrvik og Fedje er på topp med henholdsvis 69 og 68 år.

Tre av fire barn bor med begge foreldrene

Pr. 1. januar 2013 bodde det 1 109 000 barn i alderen 0 til og med 17 år i privathusholdninger her i landet. 75 prosent av disse barna bodde sammen med begge foreldrene. Denne andelen varierer med alderen og synker gradvis fra 88 prosent for barn som er i sitt første leveår til 62 prosent for 17-åringene. Om lag tre firedeler av de som bor med begge foreldrene, bor med gifte foreldre. Denne andelen varierer også med alderen på barna. Blant de barna som bor med begge foreldrene og er i sitt første leveår, bor så vidt over halvparten med gifte foreldre. Denne andelen øker til 88 prosent for de 17-åringene som fremdeles bor med begge foreldrene.

Fire av fem barn bor med søsken

Fire av fem barn bor sammen med søsken. Av disse bor 84 prosent med bare helsøsken, mens 9 prosent bor med bare halvsøsken. De resterende 7 prosent bor med ulike kombinasjoner av hel-, halv- og stesøsken.

11. april 2013

Døde, 2012

Menneses levealder økte kraftig

Fra 2011 til 2012 økte forventet levealder for menn med 0,4 år, mens den var stabil for kvinner.

Jenter født i 2012 kan forvente å bli 83,4 år, mens gutter kan forvente å bli 79,4 år. Det gir en forskjell mellom kjønnene på 4,0 år. Menn har lenge hatt en gunstigere utvikling i levealderen enn kvinner. Denne trenden fortsatte i 2012, med en økning på 0,4 år for menn, samtidig som det ikke var noen endring for kvinner. I 1986 kunne nyfødte jenter forvente å leve 6,5 år lenger enn gutter, men denne forskjellen var altså redusert til 4,0 år i 2012.

Lever lengst på Island og i Middelhavslandene

Tall fra Eurostat viser at i Europa i 2011 var det kvinner fra Frankrike, Spania, Italia og Sveits som utmerket seg, med forventet levealder på minst 85 år. Den forventede levealderen var henholdsvis 85,7 år i Frankrike, 85,4 i Spania, 85,3 i Italia og 85,0 i Sveits. I de nordiske landene er det kvinner på Island som kan forvente å leve lengst, med 84,1 år. Finske kvinner kommer på andreplass med 83,8 år. For menn er islendingene på topp med 80,7 år sammen med sveitsiske og italienske menn, som også kan forvente å bli over 80 år, henholdsvis 80,5 og 80,1 år. I de nordiske landene kan svenske menn forvente å leve til de er 79,9, mens danske og finske menn ligger drøye to år lavere. Ifølge tall fra FN for 2011 er det på verdensbasis kvinner i Japan og Hong Kong som har den høyeste levealderen, med 86,4 og 85,9 år.

Lav spedbarnsdødelighet

I 2012 var spedbarnsdødeligheten i Norge på 2,5 per 1 000. De siste fem årene har snittet vært på 2,7. Til sam-

menlikning var spedbarnsdødeligheten i 1987 over tre ganger så høy, med 8,4 per 1 000. Som for dødeligheten ellers er spedbarnsdødeligheten vanligvis lavere for jenter enn for gutter. I 2012 var den 2,8 for gutter og 2,1 for jenter. Sammenlignet med 2011 er dette en nedgang fra 3,0 for gutter og økning fra 1,7 for jenter.

Selv om spedbarnsdødeligheten i Norge er lav, er den likevel ikke lavest i verden. Island har den laveste, med 0,9. Også Sverige med 2,1 og Japan med 2,3 har lavere spedbarnsdødelighet enn Norge. Finland ligger på samme nivå som Norge med 2,4. Ellers var spedbarnsdødeligheten lav i Estland, Tsjekkia og Slovenia, med henholdsvis 2,5, 2,7 og 2,9.

42 000 døde i fjor

Det døde til sammen 42 000 personer i 2012, nesten 600 flere enn året før, noe som skyldes at det blir flere gamle. Av dem var 21 900 kvinner og 20 100 menn. 150 barn var under ett år, 87 gutter og 63 jenter.

Den summariske dødelighetsraten, som viser antall døde per 1 000 av middelfolkemengden, blir stadig lavere. I 2012 var den på 8,4 for begge kjønn, 8,0 for menn og 8,8 for kvinner. Fra 1970-tallet og fram til 1999 var den rundt 10 for begge kjønn sett under ett.

3. april 2013

Hytteformidling, 2012

Færre hytteovernattinger

I 2012 formidlet norkregistrerte formidlere 988 000 overnattinger i private hytter og lignende i Norge. Dette er en nedgang på 7 prosent sammenlignet med i 2011.

Det norske markedet for hytteovernattinger økte med 24 prosent i 2012. Det utenlandske, som for øvrig dominerer med en andel på over 70 prosent, gikk ned med 15 prosent i samme periode.

Færre nordiske og flere tyske overnattinger

Det var det dominerende tyske markedet som særlig bidro til nedgangen i det utenlandske markedet. Det tyske markedet hadde en andel på 44 prosent av det totale utenlandske markedet i 2011. Etter en nedgang på 37 prosent fra 2011 til 2012 ble andelen redusert til 33 prosent.

Hytteformidlernes andel

Summen av antall overnattinger ved kommersielle overnattingssteder, samt i private hytter formidlet gjennom hytteformidlere, var 30,9 millioner i 2012. Av disse var 22,3 millioner norske, mens 8,6 millioner var utenlandske overnattinger. Hytteformidlerne sto for 3,2 prosent av det totale antallet overnattinger. Hytteformidlerne sto for 1 prosent av de norske overnattingene og om lag 8 prosent av de utenlandske overnattingene.

19. mars 2013

Pasienter på somatiske sykehus, 2012

Over 1,5 millioner pasienter til poliklinikk

I 2012 var hver tredje person bosatt i Norge innom poliklinikk, til dagbehandling eller på døgnopphold ved somatiske sykehus. Blant disse var langt flere kvinner enn menn. Om lag 1 560 000 personer hadde minst én konsultasjon ved poliklinikk.

Totalt var drøyt 1 750 000 pasienter til behandling eller utredning ved somatiske sykehus i fjor. Flere kvinner enn menn er på sykehus, og det gjelder for alle de tre behandlingsnivåene. I overkant av 800 000 menn og 950 000 kvinner var innom sykehus. Kjønnforskjellene er størst for dagbehandlinger og døgnopphold.

Flest kvinner på sykehus blant voksne

Blant personer under 20 år er det flest gutter som havner på sykehus. Det er noe flere gutter enn jenter i denne aldersgruppen i befolkningen. I tillegg er guttebarn mer utsatt for sykdom i småbarnsalder, og gutter skader seg oftere enn jenter. Det høye nivået for 0-9-åringer må sees i forhold til at alle nyfødte registreres som pasienter uansett helsetilstand.

I alle andre aldersgrupper er det flere kvinner enn menn som er på sykehus. Særlig ser vi at kvinner i fruktbar alder er på sykehus mer enn jevn gamle menn. Veldig mye av denne forskjellen relaterer seg til svangerskap og fødsler.

For aldersgruppene fra 50 opp til 80 år er forskjellene mindre mellom kjønnene. For de eldste er forskjellen stor, men det skyldes at det er langt flere kvinner enn menn på 80 år og over. Bildet av behovet

for sykehustjenester endrer seg når man tar hensyn til antall innbyggere i hver aldersgruppe. Da er det de eldste som naturlig nok er mest på sykehus.

21. mars 2013

Befolkningsendringer i kommunene, 1951-2013

Høy befolkningsvekst i kommunene

Statistikken som viser befolkningsutviklingen i kommunene siden 1951 er nå oppdatert med tall for 2012. Folketallet er fortsatt på vei oppover, og veksten var på 1,3 prosent i fjor. Det er den nest høyeste prosentvise veksten siden 1920-tallet, og en av de aller høyeste i Europa.

Nettoinnvandringen doblet siden 2006

I 2012 nådde vi en ny topp i nettoinnvandringen i Norge, med 47 300 personer. Det var imidlertid en liten nedgang i folkeveksten i fjor, noe som skyldes at fødselsoverskuddet har gått litt ned etter toppen i 2009. De siste årene har folkeveksten vært dobbelt så høy som gjennomsnittet på 1950- og 1960-tallet, og fire ganger så høy som i perioden 1975-1990. Bortsett fra fire enkeltår, var fødselsoverskuddet hovedårsak til folkeveksten i hele perioden fram til og med 2004, men fra og med 2005 er det nettoinnvandringen fra utlandet som er den viktigste årsaken til veksten. I 2012 utgjorde nettoinnvandringen nesten tre firedeler av veksten i folketallet.

Rogaland, Akershus og Oslo vokste mest i 2012

Av fylkene hadde Rogaland den høyeste folkeveksten i 2012. Folketallet økte med 2 prosent, noe som var 0,7 prosent mer enn landsgjennomsnittet. I Akershus og Oslo økte folketallet med henholdsvis 1,8 og 1,7 prosent. Oslo hadde den største innvandringen fra utlandet, tett fulgt av Rogaland med henholdsvis 2,7 og 2,1 prosent.

For hele perioden 1951-2013 vokste folketallet i Norge med 54 prosent, men veksten er ulikt fordelt mellom fylkene. Både i absolutte tall og i prosent har veksten vært størst i Akershus, der folketallet 1. januar 2013 var mer enn tre ganger så stort som det var i 1951. I 1951 utgjorde folketallet i Akershus 5,6 prosent av hele landet, mens det i 2013

utgjorde en dobbelt så stort andel, 11,2 prosent. Folketallet i Rogaland var mer enn dobbelt så stort i 2013 som i 1951. De tre fylkene Hedmark, Sogn og Fjordane samt Nordland har derimot bare hatt en vekst på rundt 10 prosent.

Geografiske variasjoner i utviklingen
Befolkningsutviklingen i fylkene og i den enkelte kommune kan avvike mye fra landsgjennomsnittet. Det skyldes gjerne andre forhold enn rent befolkningsmessige, som vedtak om distriktsutbygging, kraftutbygging, plassering av asylmottak også videre. Dessuten vil tall for kommuner ofte variere fra ett år til et annet på grunn av tilfeldigheter.

Endrede kommunegrenser kompliserer

Tallene i den historiske oversikten tilbake til 1951 gjelder kommuneinndelingen slik den var for hvert enkelt år. De mange og til dels omfattende kommunereguleringene i perioden, særlig i 1960-årene, gjør det vanskelig å sammenligne over tid i mange kommuner, særlig av folketall og bruttotall som antall fødte, døde, innflyttinger og utflyttinger.

20. mars 2013

Lønn, alle ansatte, 2012

Månedslønna økte med 3,9 prosent

Gjennomsnittlig månedslønn eksklusive overtidsgodtgjørelse for alle ansatte utgjorde 39 600 kroner per 3. kvartal 2012. Det er 1 500 kroner, eller 3,9 prosent, mer enn på samme tidspunkt året før.

Heltidsansatte hadde en gjennomsnittlig månedslønn på 41 000 kroner per 3. kvartal 2012. Det er en økning på 1 400 kroner, eller 3,5 prosent, fra samme tidspunkt i 2011. Til sammenligning utgjorde månedslønna for deltidsansatte 33 100 kroner, noe som er en økning på 1 500 kroner, eller 4,7 prosent, i samme periode.

For ansatte i privat sektor økte månedslønna fra 38 600 kroner i 2011 til 39 800 kroner i 2012, en vekst på 3,1 prosent. Tilsvarende for ansatte i offentlig sektor økte månedslønna med 5,4 prosent fra 37 000 til 39 000 kroner. Månedslønna for kommuneansatte økte med 6 prosent til 37 300 kroner, mens statsansatte

hadde en lønnsvekst på 4,8 prosent, til et nivå på 41 600 kroner.

Kvinner hadde 86,5 prosent av menns lønn i 2012

Månedslønna for kvinner som andel av menns månedslønn, økte fra 85,3 prosent i 3. kvartal 2011 til 86,5 prosent i 3. kvartal 2012. I offentlig sektor økte kvinners andel av menns månedslønn fra 88,3 prosent til 88,9 prosent, mens den i privat sektor økte fra 83,4 prosent i 2011 til 84,1 prosent i 2012.

Gjennomsnittlig månedslønn for alle mannlige ansatte utgjorde 42 100 kroner per 3. kvartal 2012, mens tilsvarende månedslønn for kvinner var 36 400 kroner. Det tilsvarer en vekst fra samme tidspunkt året før på 1 300 kroner, eller 3,2 prosent, for menn og 1 600 kroner, eller 4,6 prosent, for kvinner.

Lønnsvekst på 0,4 prosent for administrerende direktører

Administrerende direktører i privat sektor hadde en gjennomsnittlig månedslønn på 71 300 kroner per 3. kvartal 2012. Dette tilsvarer en vekst på 300 kroner, eller 0,4 prosent, fra året før. Til sammenligning var lønnsveksten for lederyrker generelt på 1 600 kroner, eller 2,7 prosent. Gjennomsnittlig månedslønn for denne gruppen var 61 200 kroner.

Ansatte i akademiske yrker og høyskoleyrker i privat sektor hadde en månedslønn på henholdsvis 53 700 kroner og 45 300 kroner. Dette tilsvarer en lønnsvekst på 1 600 kroner for begge grupper, tilsvarende 3,1 prosent for akademikerne og 3,7 prosent for høyskoleyrkene.

Håndverkere i privat sektor hadde en gjennomsnittlig månedslønn på 34 300 kroner per 3. kvartal 2012, en økning på 800 kroner, eller 2,4 prosent, fra 2011. Ansatte i salgs-, service- og omsorgsyrker økte månedslønna fra 27 700 kroner i 2011 til 28 600 kroner i 2012. Det tilsvarer en lønnsvekst på 900 kroner eller 3,2 prosent. For ansatte i yrker uten krav til utdanning i privat sektor, slik som renholdere og hjelpearbeidere, økte månedslønna fra 27 200 kroner i 2011 til 28 100 kroner i 2012. Det tilsvarer en lønnsvekst på 3,3 prosent.

Årslønna for alle ansatte opp 4 prosent

Beregnet årslønn for alle ansatte, som er en sammenstilling av beregnet årslønn for hvert enkelt næringsområde, utgjorde 470 900 kroner. Det tilsvarer 17 900 kroner, eller 4 prosent mer enn i 2011. Årslønna er beregnet på grunnlag av informasjon fra to årganger av lønnsstatistikken, kvartalsvise lønnsindekser og eventuelle virkningstidspunkter fra lønnsforhandlinger for områder det ikke utarbeides lønnsindekser for. Årslønna tar utgangspunkt i at det utbetales lønn for tolv måneder i året, og omfatter avtalt lønn, uregelmessige tillegg og bonuser. Overtidsgodtgjørelse, naturallytelser, feriepengetillegg, sluttvederlag og etterbetalinger er ikke inkludert i beregnet årslønn.

Olje- og gassutvinning hadde den høyeste årslønna i privat sektor

Ansatte i olje- og gassutvinning hadde den høyeste årslønna i 2012 med 725 100 kroner. Dette tilsvarer en økning på 29 000 kroner, eller 4,2 prosent, fra 2011. I finansnæringen samt informasjon og kommunikasjon lå årslønna også høyt, henholdsvis 643 300 kroner og 606 800 kroner. I finansnæringen tilsvarte dette en nullvekst fra 2011, mens informasjon og kommunikasjon hadde en vekst på 25 800 kroner, eller 4,4 prosent.

Ansatte i industri hadde en beregnet årslønn på 472 300 kroner, noe som tilsvarer en økning på 20 600 kroner, eller 4,6 prosent. Til sammenligning hadde ansatte i varehandel en beregnet årslønn på 419 400 kroner, noe som utgjør en vekst på 13 100 kroner, eller 3,2 prosent.

Lavest årslønn hadde ansatte i hotell- og restaurantvirksomhet, med 330 100 kroner. Dette tilsvarer en vekst på 9 000 kroner, eller 2,8 prosent.

Årslønna økte med 4,1 prosent i staten

Gjennomsnittlig årslønn for ansatte i staten, eksklusive helseforetakene, utgjorde 489 600 kroner i 2012. Dette tilsvarer en vekst på 4,1 prosent fra året før. Årslønna for ansatte i helseforetakene utgjorde 488 100 kroner, noe som tilsvarer en vekst på 3,6 prosent. Når det gjelder ansatte i kommuner og fylkeskommuner utgjorde årslønna 436 800 kroner, en lønnsvekst på 4,9 prosent fra 2011.

Odd Frank Vaage

Norsk mediebarometer 2012

Norsk mediebarometer 2012 beskriver nordmenns bruk av de forskjellige trykte og elektroniske mediene og hvem som har tilgang til dem.

Publikasjonen gir også et bilde av utviklingen på disse områdene de seinere åra. Hva skjer på mediemarkedet – er noen medier på frammarsj mens andre taper i konkurransen om publikums oppmerksomhet? Hvilke grupper er det som endrer medieatferd?

Statistikken blir presentert ved hjelp av oversiktlige tabeller og figurer slik at stoffet skal være lett tilgjengelig. Hvert medium blir presentert for seg, og det legges vekt på hvilke befolkningsgrupper som bruker det, og hvor mye tid de bruker. Norsk mediebarometer er et aktuelt oppslagsverk for alle innenfor medie-, kommunikasjons- og IT-sektoren, for forskning og undervisning.

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Kongens gate 6, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8633-9 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8634-6 Elektronisk versjon
ISSN 0804-3321

Pris kr 180,- inkl. mva.

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway

Returadresse:
Statistisk sentralbyrå
NO-2225 Kongsvinger

Avsender:
Statistisk sentralbyrå

Postadresse:
Postboks 8131 Dep
NO-0033 Oslo

Besøksadresse:
Kongens gate 6, Oslo
Oterveien 23, Kongsvinger

E-post: ssb@ssb.no
Internett: www.ssb.no
Telefon: 62 88 50 00

ISBN 978-82-537-8645-2 Trykt versjon
ISBN 978-82-537-8646-9 Elektronisk versjon
ISSN 0801-7603 Trykt versjon
ISSN 0809-4713 Elektronisk versjon

Pris:
Institusjonsabonnement kr 330,- per år
Privatabonnement kr 220,- per år
Enkeltnummer kr 65,-

ISBN 978-82-537-8645-2

Statistisk sentralbyrå
Statistics Norway